

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

1970

Сакавік-
Красавік

Год XVIII
№ 2 (119)

ЗЪМЕСТ:

«ХРЫСТОС УВАСКРОС!»
НА СЬВЯТОЙ ЗЯМЛІ • МАЛІТАЎНІК МА-
МОНІЧА 1601 • ЗАНЯДБАНЫ ЗАМАК • З
ЦАРКОЎНАГА ЖЫЦЬЦЯ • З БАЛАРУСКА-
ГА ЖЫЦЬЦЯ • З НАШАЙ МІНУЎШЧЫ-
НЫ • БЕЛАР. САВЕЦКАЯ ЭНЦЫКЛЯПЭ-
ДЫЯ • З ЛІСТОЎ У РЭДАКЦЫЮ • МАЙ-
СЕЙ ПЫТАЕ (ЛЕГЕНДА) • ДУМКІ З НОВЫХ
КНІЖАК • ЖАРТЫ.

ПАДПІСКА «БОЖЫМ ШЛЯХАМ» НА 1970 г.:

У Задзіночаных Штатах Амэрыкі — 3 даляры,
У Вялікабрытаніі — 18 шылінгаў.
У іншых краінах у суме раўнаважней 18 англ. шыл.

ЧАСАПІС МОЖНА ЗАКАЗЫВАЦЬ:

У Задзіночаных Штатах:

Mr. Antony Bielenis, 3006 Logan Blvd, Chicago, Ill.
60647, USA.

Mr. B. Danilovich 303 Hovard Str., New Brunswick,
New Jersey, USA.

Mr. G. Gosciejew, 3416, W. 49-th Str. Cleveland 2,
Ohio, USA.

Mr. Ch. Najdziuk, 833 N. Coronado Str. Los Angeles,
Calif, USA.

Mrs. J. Kachanovska, 8 St. Mark's Pl. New York, N. Y.,
USA.

У Канадзе:

Mr. Pituška, 116 Grand Ave, Toronto, Ont. 560 Canada.

У Нямеччыне:

Mgr. Ul. Salaviej, 892 Schongau/Lech, Städt. Altersheim,
W. Germany.

У Аўстраліі:

Mr. M. Nikan, 14 Steel Str., Spotswood — Melbourne,
Vic. 14, Australia.

Матар'ялы прызначаныя да друку ў нашым часапісе слаць на адрес:

Rev. J. Hermanovič, MARIAN HOUSE,
HOLDEN AVENUE, LONDON, N. 12. Gt. Britain.

УВАГА: Адрес просім пісаць з усімі знакамі — N. 12. азначае North, а не нумар.

ON GOD'S HIGHWAY

Year XVIII

March—April

№ 2 (119)

1970

MARIAN HOUSE, HOLDEN AVE, LONDON, N. 12.
E N G L A N D

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

Год XVIII

САКАВІК—КРАСАВІК 1970

№ 2 (119)

„ХРЫСТОС УВАСКРОС!“

Дзень, у якім людзі даведаліся, што съмерці ўжо няма, назаўёды будзе самым вялікасным у гісторыі чалавецтва. Вялікдзень людзі заўёды будуць съятковаць як найбольшае СВЯТА!

I жыды за найпершое съвята ўважалі Пасху — пераход ад няволі ў Егіпце на свабоду ў Зямлі Абязанай.

Аднак, калі Хрыстос Уваскрос — ад съмерці да жыцця — тое самае абяцаў усім, што толькі захоча пайсьці за Ім, — дык тыя, што сапраўды пайшли за Хрыстом, назвалі П а с - х а й гэты сладуны дзень Новага Запавету, а мы завём яго «Вялікаднем».

Перамога Хрыста над съмерцій пашырала свабоду чалавека да бяскрайнасці, бо вечнае жыццё канца ня мае. А жыццё — гэта свабода: дзе няма жыцця, там свабода немагчыма. I толькі паэты могуць гаманіць аб свабодзе ветру, хмару ў ці мора. Трава, краскі і дрэвы маюць свабоду агранічаную: яны жывуць, але й самі ня ведаюць, што жывуць. Аднак яны растуць, размнажаюцца і пнуцца ў гару, калі зямля ці вада пакорна паддаюцца матар'яльным сілам: інэрцыі, коцячыся ўніз. Далёка свабаднейшай ёсьці жывёла, якая сама ўжо ведае, што існуе. Птушка ня толькі ўмее паляцець, каб знайсьці сабе ежу. Больш того, калі нач становіцца занадта доўгай і яна ня можа гэтулькі часу вытрываць бяз ежы, то ўмее тады пералятаць у далёкія краі, дзе нач карацейшая, хоць ніколі яшчэ там ня была. Гэта паказвае, што за ёе падумаў Сам Бог-Стварыцель, бо тут птушка не праяўляе свабоды, а толькі спаўняе вымогі біялагічнага закону, званага інстынктам.

Толькі чалавек, які ад Бога атрымаў разумную душу, можа высвабадзіцца з пад прымусу законаў прыроды і запанаваць над імі. Толькі закон съмерці панаваў над чалавекам пераможна. Аднак, пазнаўшы Бога, людзі на працягу доўгіх вякоў упорыста маліліся, дамагаліся і чакалі ад Бога ратунку. Толькі-ж Бог аказаўся бязъмерна лепшым, чым чалавек мог спадзявацца: Бог Айцец паслаў

людзям Свайго Сына, каб Той запрапанаваў ім жыццё вечнае. Каб выпаўніць Божы плян, Сын Божы Сам стаўся Чалавекам і на вачах усяго чалавецтва перамог съмерць, як першы з людзей.

Гэтым ён паказаў, што чалавек мае магчымасць асягнуць ня толькі поўнае панаванье над законамі прыроды, але перакрочыць грэнцы съвету і атрымаць — з Хрыстом — жыццё вечнае. I гэта магчыма толькі ў згодзе, у дружбе і ў хаўрусе з Богам, Які стварыў і законы прыроды і законы для душы — Новы Хрыстовы Запавет.

I Бог стварыў съвет, каб ашчасльвіць чалавека, які павінен сам дабравольна ісьці ў Хрыстовы сълед, спаўняючы Божую волю: павінен съцерагчыся грахоў, якія родзяць няволю. Калі-ж людзі неразважліва ці дзеля прыемнасці, выгоды, пыхі і самалюбства, не зважаючы на Бога або супраць Бога, у вялікіх грахах шукаюць шчасця на зямлі, перамагаючы законы прыроды, дык якраз наўкаюцца на вялізныя шкоды і катастрофы, як войны і няволя. A і цяпер усё чалавецтва падпада ў найбольшую пагрозу загубы ад атамнай і бактэрыялягічнай зброі, ад голаду... A тымчасам навука магла-б прычыніцца да найбольшае выгоды і карысці стурбанага съвету — ablęgчыць працу і абяспечыць ад голаду.

Усё, што адносіцца да кожнага чалавека, тымболыш тасуеца да кожнага народу і да усяго людзтва. З Божае волі народы маюць сваё жыццё больш трывалае чым жыццё адзінкі. Гісторыя паказвае, што народы — у лучнасці і дружбе, у працы і навуцы, у патрыятызме і любові — растуць і раззвіваюцца. А другія — у сварках і самалюбстве, у ляніўстве і нядбайнасці, ці ў няшчасці і няўдачах — занепадаюць і гінуць. А ўжо-ж уваскроснуць народу вельмі цяжка. Аднак, пакуль народ не страціў сваёй мовы, нельга казаць, што ён памёр, хоцьбы аказаўся ў найцяжэйшай няволі і хоцьбы нягодныя суседзі съпявалі па ім «адходную»!

(Заканчэнне на 2 бач.)

На Святоў Зямлі

(НАРЫСЫ З ПАДАРОЖЖА У ПАЛЕСТЫНУ)

(Працяг)

V

ЛЯ ГРОБУ ГАСПОДНЯГА

«Яко живоносець, яко рая краснейшай, воистину и чортога всякага царскага показася, Светлейшай Христе, гроб твой, источник нашега Воскресенія».

З Трапара Іоанна Дамаскіна на съценах Пячоры над Гробам Гасподнім.

І вось нарэшце паломнікі съкіроўвающа да самага съятога месца на ўсёй зямлі. Аб гэтым съведчаць нават мусулманы-гіды, якія бясконцаю чарадою ўводзяць усё новых і новых наведвальнікаў, як паломнікаў, гэта і звычайных турыстаў. Гэта КУВУКЛЯ, што значыць «Малая Царква» над самай пячорай Гробу Гасподняга. Яна разьмешчана пад самым высокім купалам абшырнага Храму Уваскрошання. Калі паслья апошніята пажару яна аднаўлялася ў 1810 г., будаўнікі па старалісці выкарыстаць увесь уцалелы ад агню матар'ял, як рабілі ўсе ранейшыя будаўнікі. Таму яна пабудаваная ў вансноўным з каменьняў-съведкаў Уваскрошання Христовага. Пры гэтym ад сапраўднай пячоры Жываноснага Гробу захавалася само ложа Христовае і частка съценаў.

Паводле гістарычных дадзеных, першапачтная пячора, як і бальшыня жыдоўскіх

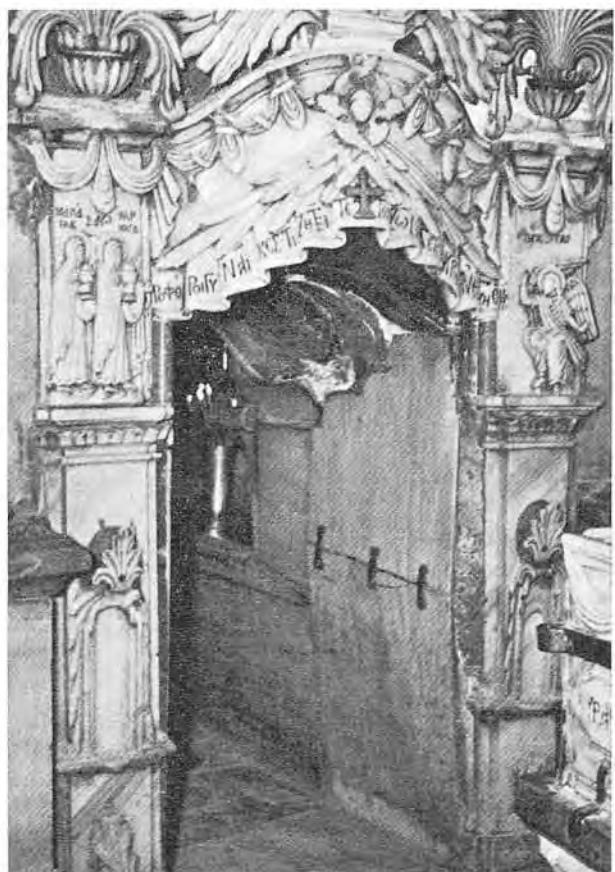
«ХРЫСТОС УВАСКРОС!»

(Заканчэнне з 1 бач.)

Уваскросшы Христотс вядзе чалавецтва да перамогі зямной і духовай і мы, беларусы, мусім гэту пагрозылівую съмерць перамагчы, калі над намі вісіць «культурнае людадзтва». Беларускі Народ яшчэ верыць у сваей масе ў Хрыста і павінен у Ім бачыць надзею поўнага адраджэння і незалежнасці. Дзень 25 САКАВІКА прыпамінае нам нашыя аваязкі ў адносінах да Бацькаўшчыны: маліцца за яе, працаваць для яе і любіць яе.

ХРЫСТОС УВАСКРОС!
ЖЫВЕ БЕЛАРУСЬ!

пахавальных пячор пачатку нашай эры, была двухскладовая: малая пячора з ложам для покойніка і вялікая пячора для наведвальнікаў, каб памаліцца. Вось у вялікай пячоры якраз і адбылося зъяўленье Анёла, які ад-



УВАХОД У ГРОБ ГАСПОДНІ

валіў камень, чаму яна і завецца Аўтаром Анёла. Ён быў зьнішчаны яшчэ за часай Канстантына і адноўлены адно ў 1810 годзе.

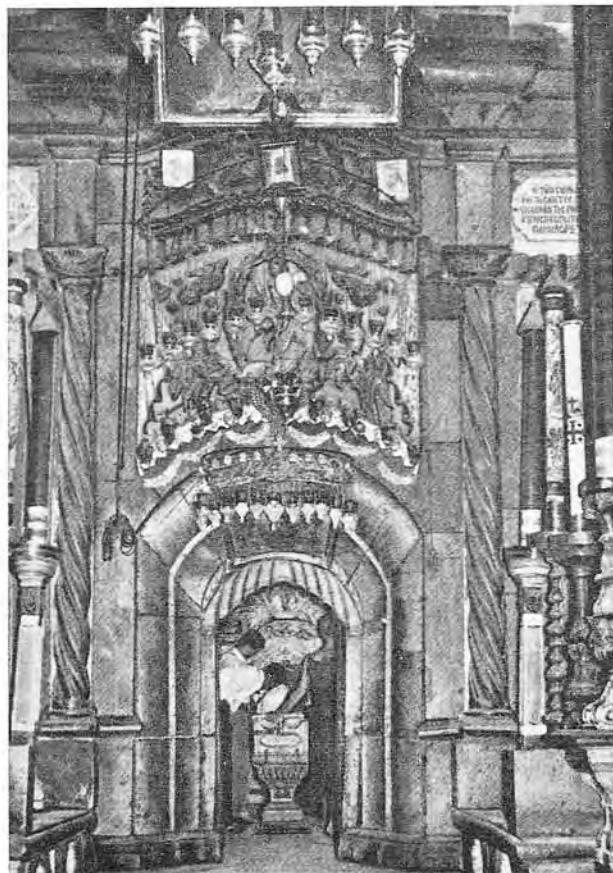
Цяпер КУВУКЛЯ (Малая Царква) ўяўляе сабою чатырохкантовую капліцу ў 8 метраў даўжыною і каля 5 метраў і 30 сантымэтраў ушыркі. З заходняга боку яна заканчаваецца пяцікутнікам. Уверсе над плоскім дахам узвышаецца цыбулепадобны купал.

Знадворку Капліца КУВУКЛЯ прываблівае сваім прыгожым ружовым мармурам. Ейная балюстрада уздоўж усяго даху пад-

трымваецца шаснаццаю пілястрамі. Фасад капліцы ўпрыгожаны чатырмя вітымі калёнаў. Мноства ікон вісіць там пад колькімі ярусамі залатых і срэбраных лампадаў трох веравызначаньняў, праваслаўных у тым ліку. Перад уваходам — высокія падсвечнікі з агромністымі съвечамі. Над уваходам — мармуровая пліта з мазаічным абразом Уваскрощанья.

Паломнікі ў ціхім задумені ўзыходзяць на нізкі ганак, па абодвы бакі якога — два авальныя вакны для раздачи съв. агню ба-гамольцам ў Вялікую Суботу.

У квадратовым Аўтары Анёла пасярэдзіне — высокая мармуровая ваза, у якой ляжыць



ГРОБ ГАСПОДНІ

частка камня, які некалі зачыняў уваход у пячору Гасподняга Гробу. Калі архірэй адпраўляе тут Боскую Літургію, тады ваза пакрываецца дошкою і служыць як прастол, а ахвярнікам служыць сама Дамавіна Хрыстовая. Калі ж Боскую Літургію адпраўляе іерей, то ахвярнікам і прастолам служыць Гасподні Гроб, а съвтар адбывае проскамідью ўкленчыўшы. І тады сапраўды голас съвтара, што даносіцца з Боскай Пячоры, нагадвае голас Анёла, абвесціўшага съвету

пра перамогу Хрыстовую над апошнім ворагам — съмерці.

Яшчэ ў чацьвёртым, пятым і шостым стагодзізнях можна было бачыць перад уваходам у Пячору Гробу адвалены камень, завялікі, каб яго лёгка можна было знесці, «бе бо велій зело». Адно пры цары Хакіме камень той быў разьбіты на часткі і раскрадзены. Толькі малая частка яго была захаваная да нашага часу і цяпер зъяўляецца няўміручым сымбалем перамогі Хрыстовай.

З столі ззвешваюца дзесяткі грэцкіх, каталіцкіх, армянскіх і адна коптская лампада. З нявычэрпнай пакорай і ўціхаміраньнем старыя і маладыя, жанчыны і мужчыны рознага веку і ў рознай нацыянальнай і эўрапейскай вопратцы, з адменнымі рысамі ў тварах, людзі розных расаў і колераў аднолька-ва ціхміна съхіляюцца ўкленчыўшы да Боскай вазы. Паслья сагнуўшыся, ледзьве не паўзучы, хрысьціяне і шэпчуны словы малітвы на розных мовах, яны праз нізкі праход праходзяць у Пячору Гробу. Праход той першапачатнага паходжаньня. Над дзівярыма Пячоры два мармуровыя Анёлы трymаюць вянок, а вышэй над імі — мармуровы образ Сашэсця Хрыста ў пекла. Бальшыня людзей ўваходзіць, як і выходзіць, укленчыўшы.

Магільня Хрыстовая — невялікая. Там ледзь здолеюць адначасна ўціснуцца 3-4 чалавекі. Палову пячоры займае справа ад уваходу высечанае ў скале ложа Хрыстовае, даўжынёю ў два мэтры і 80 сантыметраў, вышынёю ў 60 сантыметраў. Яно пакрытае мармуровай плітою, якая нястолькі упрыгожвае, як ратуе ложа ад руплівых паломнікаў, што стараюцца адламаць частку ложа як рэліквію. Цяпер ідуць перамовы аб аднаўленыні пліты, якая ўжо часткава пацярпела ад часу і бязупынных пацалункаў мільёнаў паломнікаў праз стагодзізі. Аднак вымена паглядаў паміж рознымі веравызначаньнямі пакуль што не дала станоўчага адказу, адкуль прывезіці мармур — з Грэцыі ці з Італіі.

Сорак тры лампадкі, спушчаючыся з гары, асьвятляюць пячору. Вакол пячоры на съценках слова трапара съв. Іоанна Дамаскіна, што глыбока западаюць у сэрцы непарушнаю сілай пераконаньня.

Над самім ложам абраз Господа, які паўстает з мёртвых. Божая Маці пільнуе спакой з съцяны. Усё тут съведчыць аб вялізарнейшай перамозе Хрыстовай. Ёй пасвячыла ўнія менш трох штодзённых Божых Літургіяў: апоўначы — праваслаўная, папярэджаная грэцкай, ад трэцяй гадзіны ночы да шасці раніцы — армянская служба, ад шостай раніцы да дзвеятай гадзіны — каталіцкая, а

таксама грэцкая ютрань у Царстве Ўваскрошаньня, у г. зв. Кафоліконе. Каталікі і іншыя веравызнаныні таксама часта служаць у іншых капліцах Храму Гасподняга.

Нядзелямі тут часта чуецца адначасна ўрачыстае съпяванье адразу на колькіх мовах; грэцкія, армянскія, коптскія псальмы мяшаюцца з каталіцкім арганам. Магутны хор розных песьняпальмаў высока ў неба ўзносіць слова праслаўленыя Адзінага для ўсіх хрысьціянуў Збавіцеля. Асобна прыщагвае ўвагу сырыйскі хор, які съпявает па-арамейску — на мове Хрыста. Грэцкая мова для праваслаўнага вуха гучыць старажытнай прыгажосьцяй, дарма, што часам выдаецца чужынцу аднастайнай. Каля съвятых месцаў ейная прыгажосьць неяк асабліва глыбака западае ў сэрца і будзіць салодкія водгукі рэлігійнага пачуцця. І як добра тады ўсьведамляць добрадзеінасьць таго факту, што Гасподні Гроб не належыць аднаму якому-небудзь вызнаныню ці царкве. Месца Пахаваньня і на трэці дзень Уваскрослага Госпада, Сына Божага, ёсьць здабыткам усіх веруючых, незалежна ад якое-колечы рэлігіі. І сапраўды, у вачох кожнага хрысьціяніна гэтая Пячора ёсьць неацэннай крыніцай Божай Раскошы: тут спачыў ад усіх сваіх цудоўных дзеяніяў, твораных дзеля нас грэшных, дзеля нашага выратаванья, сам Госпадзь і, спачыўши, уваскрос трыдзённа. Менавіта сюды перш—наперш кожны паломнік прыносяць малітўныя парывы і тут у доўгім укленчанын над ложам Госпада гарачымі съязамі абмываеца і ачышчаеца кожная грэшная чалавечая душа.

Сюды паломнікі нясуць і ўскладаюць на Гроб Госпада для асьвячэння крыжыкі, іконы, лампады, съвечы і іншыя рэлігійныя рэчы. Гэта адзінае ў сівеце месца, дзе без съвтара і адмысловай малітвы, адным дакрананынем рэчы набываюць духовай раскошы і як-бы апрамяняюцца ў праменяваныні Божага цела і духу.

Сюды і прынёс Усевалад усе свае набытыя ў Святым Горадзе рэлігійныя рэліквіі. Усклаўшы іх на бліскучы мarmur Grobu, ён доўга ўкленчыўшы адчуваў ілбом халодны камень Боскай пліты, адчуваюцы, як праз гэтае даткненіне ў яго ўлікалася, нібыта то-кам па правадох, таемная Божая Раскоша, напаўняла яго адчуваньнем нязвычнае сілы абнаўленыня і вялікага ачышчэння ад штодзённае скрухі жыцьцёвай. Разам з тым ён цешыўся, што і ўскладзенія крыжыкі і мэдальёны з аброзамі съвятых месцаў панясыць далёка з сабою тую ж ачышчальну сілу і надораць ёю ягоных сяброў, родзічаў і знаёмых, якім яшчэ не пашчасыціла, як яму, на-

ведаць Святыя Месцы. Ён употай радаваўся, што праз тыя маленькія знакі ўдзячлівай памяці ён павязе ў шырокі съвет і распаўсюдзіць далей цудоўную сілу Христовага Свяціца і тым прычыніцца да ўзрастаньня людзкога дабрадзеяства і агульнага добра.

З гэтым радасным адчувањнем ён на каленях, увесі час тварам да Божага Ложа, павольна і асьцярожна выбраўся з Святое Пячоры. Жагнаючыся і на раззвітанье яшчэ колькі разоў цалуючы съвятых абразы ў Аўтары Анёла, Усевалад выйшаў з Кувуклі. Тут яго яшчэ чакаў агляд Грэцкай саборнай Царквы Ўваскрошаньня — г. зв. КАФОЛІКОНА, якую завуць «маткаю ўсіх цэркваў». Апошняя адлучана ад галоўнае Ратонды Храма Ўваскрошаньня дзьвумя лёгкімі перагародкамі і аркаю, г. зв. «Царскаю Брамаю», справа каля Аўтара — трон патрыярха, па левую — трон для Архірэя, які ў адсутнасьці Патрыярха ўзначальвае Божую Службу. У Кафоліконе ўсюды відаць іконы, некалі падараваныя нашымі суродзічамі з Колішніе Расейскіе Імперыі. Багата Плашчаницаў, вышытых на нашай Бацькаўшчыне, часам з беларускім гэмэтрычным арнаментам. Па сярэдзіне мармуровай падлогі — мармуровая урна з вытачаным яблыкам уверсе. Гэтае месца завуць асноўным цэнтрам зямлі, як бы ў пацьверджанье царкоўнай песьні: «Спасеніе соделал еси по срэде земли, Хрысте Боже». Тут некалі стаялі жанкі-міраносіцы, калі Госпада Ісуса клалі ў Гроб. Над памостам у чатыры ступені ўзвышаеца Аўтар. Іканастас мармуровы з іконаў цалкам падараваных нашымі суродзічамі. Над сярэднію аркаю вылучаеца амбона, зь якое чытаеца Евангельле. У аўтары за іконастасам у шафах захоўваецца і вялікі крыж, які ўлучае часткі сапраўднага Жывотворчага Дрэва. У дзень Узнясеньня ён выносяцца на паклон богамольцам. Іншая частка Христовага Крыжа, як ужо гаварылася, захоўваецца разам з вартаснейшымі мошчамі у Прыймнай Рызынічага Св. Гробу.

Калі Усевалад Ціхановіч апынуўся зноў на майдане перад Храмам Жываноснага Гробу Госпада, яму прыгадаліся слова Хрыста, калі той уваходзіў у Ерусалім перад сваімі пакутамі: «Калі яны замоўкнүць, дык каменьні загалосяць». (Лука, 19, 40). І Ціхановіч пакідаў той Храм з непераадольным адчувањнем, што тут сапраўды кожны камень гаворыць нашаму сэрцу пра ягоную гісторыю, кожная пясчынка нясе ў сабе доказ Христовае Праўды, а кожнае беспасярэднє сутыкненіне з імі пакідае такі непазыгуюны сълед у душы чалавека, што тых уражаньняў выстарчыць на ўсё жыццё.

Малітаўнік Мамоніча 1601 г.

(Заканчэнне)

Малітвы пры съв. Літургii сталіся складовай часткай малітаўнікаў для съвецкіх людзей, якія выдаваліся ў Вільні на працягу ўсяго XVII стагодзьдзя. Яны былі перадрукаваны бяз зъмену у другім выданні *Штодзённых малітваў Мамоніча* ў 1609 г., а таксама ў г. зв. *Дненікіу* выданым ў 1652 г. Віленскім праваслаўным брацтвам. У *Полууставе*, выданым гэтым самым брацтвам ў 1695 г., да тэксту малітваў былі даданы цікавыя паясьненьні ў беларускай мове.

У разьдзеле *Молітвы на всю седмицу, творение святого отца Кирилла*, памешчана 21 малітва съв. Кірыла Тураўскага — па тры малітвы на кожны дзень тыдня. Такім чынам малітвы вялікага беларускага святога былі ўпяршыню надрукаваныя на Беларусі — вымоўны доказ ягонай папулярнасці сярод беларусаў.

Кніжка канчаецца разьдзеламі *Святыце і Пасхалія*. Першы з іх — гэта календар нярухомых царкоўных съвятаў на кожны дзень года. Беларускіх святых няма, з раніх агульна-усходнеславянскіх ёсьць толькі съв. Барыс і Глеб (24 ліпеня), але з прычыны недахопу месца надрукавана толькі імя Барыса. Ёсьць таксама съвята Пакроў (1 каstryчніка). На пачатку кожнага месяца знаходзяцца кароткія звесткі агульнага харектару, напр.:

«Месяц септемврій, имат дні 30, а в дни часов 12, и в нощи 12. Септемвр, седмый именуется от начала року, сиреч от марта, яко в сем паки есенное равнонощіе составляется».

«Месяц януарій, имат дні 31, яко з нем римляне рок зачинают, егоже мы студень нарицаем. Паки возврат солнцу, яко день прибывати начинает, нощь бо имат часов 14, а день имат часов 10».

Цікавыя беларускія назовы месяцаў: септемвр, паздерник, листопад, грудень, студень, люты, март, кветень, травень, червец, ліпец, серпень.¹⁰

¹⁰ Вось для параўнання назовы месяцаў ў *Малой падарожнай кніжцы Скарыны*, выданай у Вільні прыбл. ў 1525 г. (гл. Владимиров, ор. сіт. стар. 197-98): вресень, листопад, грудень, просинець, стычень, люты, мэрэць, кветень, май, чырвець, ліпець, серпень.

У *Храналёгii* Андрэя Рымшы, выданай у Астрозе ў 1581 г., назовы месяцаў мала чым розніцца ад Скарынавых: вресень, паздерник, грудень, просинець, стычень, люты, мэрэць, кветень, май, чырвець, ліпець, серпень (гл. А. Коршунаў (склад.), *Хрэстаматыя па старажытнай беларускай літаратуры*, Мінск 1959, стар. 327-28).

Полуустав, выданы Віленскім праваслаўным брацтвам ў 1695 г., мае наступныя назовы: септемврій, паздерник, листопад, грудень, серынь, люты, березозоль, кветень, травень, червец, ліпец, серпень.

Разьдзел *О пасхаліi, и пасце* пачынаецца та-кім уступам:

«Пасхалія ест зложона не для тых свят, кото-ры суть в святых, але для тых, которіи не мають отделеного дня в святых, но только на каждый рок рушаются ведлуг бегу полноты марта небесного, яко Пасха, Вознесение Христово, Исцеление Святого Духа, и ведлуг того менится мясопуст, и Петров пост и зачинаніе Тріоди; аproto кгды хочеш ведати о праздницах ненаписанных в святых, которого месяца и дня и ко-торое вруцелето, и о мясопустех и постех, смотри пасхаліi».

Пасхалія абыймае гады 1602—1629. Сярод ру-хомых дат на кожны год тут памешчаны «Пасха жидом», «пасха христяном», а ўжо ў самым канцы гаворыща што «В том року..., пасха новага календара пред нами за тыждень», або «за пять недель», або «ровно с нами».

Кніжка канчаецца наступным пасъляслоўем:

«Выдрукована же бысть сія книжка молітвы в столечном граде Великого Княжства Литовско-го у Вильни, при державе Господара нашого Милостивого Жыгимонта третьего, Божю милостю Короля Польского, Великого Князя Литовского, Руского, Прускага, Жомойтскага, Мазовецкага, Ифлянтскага, и Дедичнаго Короля Шведскаго, Кготскаго, Вандалскаго, и прочая, в дому Тыпографов его Королевской Милости Мамонічов, в лето от воплощенія Господа Бога и Спаса наше-го Ісуса Христа 1601. Богу же славивому в Тро-іци, давшему начати и сподобльшему соверши-ти честь и держава во вся веки бесконечныя. Аминь».

На апошній старонцы знайходзіцца каралеў-скі прывілей, які кідае цікавае съвято на ганд-лёвы бок прадпрыемства Мамонічаў:

«За привильем Его Королевское Милости, которм то ест варовано, абы каждый якож кольвек стану человек не важился тых книг в панствах Его Королевское Милости друковать, або где индей друкованых до панства Его Королевское Милости, будь явне або потаемне, привозить и продавать под виною в привилею ме-нованою до скарбу Его Королевское Милости, и под утрачением всіх книг».

Такім чынам прывілей тварантаваў Мамоні-чам манаполь на друкаваныне царкоўных кніг і баравіў іх ад замежнай канкуренцы. З другога боку самі Мамонічы мелі заўсёды вока на замежнія рынкі і нават выдавалі спэцыяльна кні-гі з разылкам на продаж іх у чужых краінах, асабліва ў Маскоўшчыне.

Лістъ.

Сты міфота Іаннкіты
 Прѣш махіма іспакі.
 Ст прѣка міхеа іпрапро.
 Оукі пѣтін єци пріо деш
 Пріенеінеш десанербісопат
 Ст мінка мірона ін син
 Сты мінкъ фрола Іланра
 Ст міандре ітрапаліт
 Ст прѣка самбіла
 Ст айл айдега ім яснай
 Стго мінка агадоніка
 Ст мінка ауупіа
 Сш мітихія патріарх
 Кіарацініе мі кордоміс
 Ст міандреана інапалін
 Пріенаш піміна веаніка
 Пріенаш мішеса мібріна
 Оукіненій глаўы ішан
 Сты ш александра ішан
 Позже ітна пожалі бц

СОЛАХАЛІН, И СОЛАЩЬ.

Пасхалья ёстіе зломіна, и
 для тыхъ садите, кото
 рий ёстіе пісаны асептіціхъ,
 але для тыхъ, которий німа
 ніто світа ўдрученію дна въ
 саліціхъ. и поако наяды
 мікъ рышлютса, ведлігъ въ
 тъ полемісты марита німато.
 ико Пасха. Годзіній хбо.
 нешестій етго Ах. ивідз

Беларускія тэксты і прывілей у Штодзённых малітвах ясна сьведчаць, што гэтая кніга была прызначаная не на экспарт, але для мясцовага беларускага насельніцтва.

Лявон Мамоніч прысьвяціў сваю кніжку нейкаму высокаму царкоўнаму дастойніку, якога ён называе архіепіскапам і сваім паstryрам. Прозьвішча гэтага дастойніка — якое напэуна было на загінуўшай першай старонцы прысьвячаньня — не дайшло да нас, і таму сёньня можам рабіць толькі больш або меныш праўдападобныя здагадкі адносна таго, кім ён быў. У тым часе на Беларусі не было праваслаўнай іерархіі, бо ўсе беларускія епіскапы прыступілі да Вуніі на Берасцейскім Саборы 1596 г. Сярод іх тытул архіепіскапа мелі мітрапаліт Кіеўскі і ўладыка Полацкі. У сакавіку 1601 г. Полацкі пасад заняў Гедзон Бральніцкі паслья съмерці ў 1600 г. свайго папярэдніка, Германа-Рыгора Загорскага. Ужо з гэтай прычыны вельмі непраўдападобна, каб Мамонічы мелі нешта супольнае з гэтым іерархам, які дарэчы нічым асаблівым не адзначаўся. З другога боку мітрапалітам ад 1600 г. быў Іпаці Пацеі. Хоць мітрапаліт і называўся Кіеўскім, але ён меў сваю афіцыяльнную рэзыдэнцыю ў Наваградку і Вільня была ў ягонай непасреднай юрысдыкцыі. Такім чынам Лявон Мамоніч мог з поўным правам назваць яго сваім паstryрам. Апрача гэтага Мамонічаў звязвалі з Іпаціем Пацеем даўнія сувязі. Справа ў тым, што

Мамонічы, якія спачатку друкавалі кнігі для патрэб Праваслаўнай Царквы, пачалі схіляцца да Вуніі яшчэ перад Берасцейскім Саборам. У 1595 г. яны выдалі кнігу Унія, албо выклад преднейших артикулов к узьеўданню греков с костелом рымскім належашчых, аўтарам якой звычайна лічыцца Іпаці Пацеі. Пра-уніяцкія сімпатыі Мамонічаў напэуна насыцярожылі праваслаўных, і гэтым можна тлумачыць ажыўленыне выдавецкай дзеянасці Віленскага праваслаўнага брацтва пачынаючы ад 1596 г. З усяго вышэй сказанага выглядае, што малітаўнік Мамоніча быў праўдападобна уніяцкім выданнем і што складальнік прысьвяціў яго Іпацію Пацею.¹¹ Гэтага аднак ня відаць з самога тэксту, у якім нічога такога, што б магло выклікаць у тым часе засыярогі з боку праваслаўных.

Як адна з першых спрабаў даць съвецкім людзям малітаўнік, які б задавальняў іхнія штодзённыя рэлігійныя патрэбы і які б не быў звычайнай адаптациі манастырскіх традыцыяў, Штодзённыя малітвы Мамоніча унеслы нешта новае ў рэлігійную літаратуру і былі важным крокам наперад у раззвіцці малітаўнікаў для съвецкіх на Беларусі ў XVII стагоддзі. У гэтым іх цікавасць.

¹¹ Расейская дасыледчыца кнігадрукаваньня Зарнова піша ў гэтай справе: «По языку этого посвящения, по отсутствию великорусских святых в свят-

Занядбаны замак з абкарнаным назовам

«Край легенд,
крыжоў, магіл-курганаў, —
край тугі —
балъзам жывых крыніц»

Паўлюк Трус

На Аршаншчыне, па баках рэчкі Дзярноўкі разълеглася маленькае, але старадаўнёне мястечка Смаляны. Упяршыню яно згадваецца ў канцы 15 стагодзьдзя, як вотчына князёў Бельскіх, пасля ім валодаў слáуны гэтман Канстанцін Астроскі, потым той самы князь Андрэй Курбскі, што ўцёк ад гневу цара Івана Лютага з Маскоўшчыны да Літвы. Нішто тут цяпер ня прыгадвае аб іх, але затое спакінула свой манументальны сълед каралевы Бона — жонка Жыгімонта Старога, матка апошняга зь Ягелёнай Жыгімonta-Аўгуста й Ганны, жонкі Сыцяпана Баторага.

Прыгожая й уладалюбная італійка Бона Сфорца і дачка герцага Міянскага Іоана Галеацо

цах несомненно видно, что издание „Молитов“ униатское, кроме того, невозможно себе представить, чтобы печатник, издавая молитвенную книгу для православных, объявил себя редактором” (А. С. Зернова, «Типография Мамоничей в Вильне», Книга, № I, Москва 1959, стар. 212). Беларускі аўтар М. Прашковіч паўтарае ўсьлед за Зярновай: «Ужо ў кнізе „Малітвы паўсядзённыя“, якая выйшла ў 1601 г., няма пераліку велікарускіх святых, г. зн., што кніга была прызначана для уніятаў» (М. I. Прашковіч, «Культурана-асветніцкая роля друкарні Мамонічаў», 450 год беларускага кнігадрукавання, Мінск 1968, стар. 167). Аднак аргументы гэтых аўтараў зусім не пераконваюць. У адрозненьне ад Маскоўскай дзяржавы, дзе народная мова не мела месца ў рэлігійным ужытку, на Беларусі ў XVI—XVII стаг. праваслаўныя свабодна карысталіся беларускай мовай у сваіх выданнях, і то ня толькі ў прадмовах і прысвячанынях — што было звычайнай справай — але і ў саміх текстах кніг. Адносна «велікарускіх» (г. зн. маскоўскіх) святых, дык іхні культ меў тады толькі мясцове распаўсюджанье ў граніцах Маскоўскай дзяржавы. Было б дзіўна знайсці іхнія імёны ў праваслаўных рэлігійных выданнях на Беларусі, якая была ў тым часе ў палітычных і царкоўных адносінах незалежнай ад Масквы. Толькі Мамоніч з гандлёвых меркаваній устаўлялі імёны маскоўскіх святых у кнігах прызначаных на продаж у Москве. У іншых беларускіх праваслаўных выданнях таго часу, прызначаных для мясцовага насельніцтва, гэтих імён не спатыкаецца. У справе апошняга аргументу Зярновай, дык хопіць толькі зазначыць, што той самы Лявон Мамоніч надрукаваў сваё прозьвішча пад прысвячаннем у праваслаўным выданні Псалтыра ў 1593 г. Такім чынам вельмі магчымы, што малітаўнік Мамоніча быў уніяцкім выданнем, але не з прычын паданых Зярновай і Прашковічам.

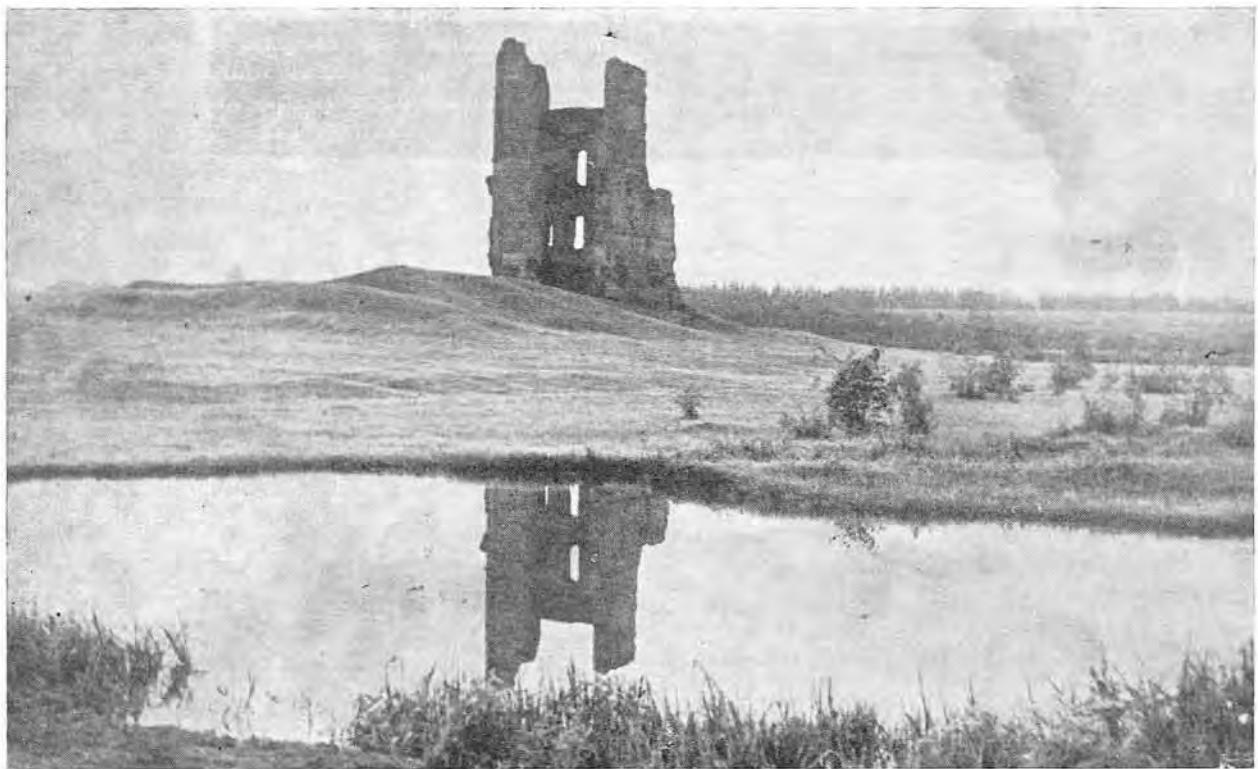
прывезла з сабой у 1518 годзе ў Польшчу апошнія навіны тагочаснае эўрапейскай культуры й цывілізацыі, пачынаючы ад рэнэсансу й да гарадніны ўлучна. Менавіта яна ўпяршыню пазнаёміла Рэч Паспалітую зь пяцрушкай, салатай, парэям, савойскай капустай і шпарагам, якія палікі дагэтуль называюць улашчызнай, гэта значыцца італійскімі. Толькі Бона была ня звычайнай жанчынай-гаспадынай, але і каралевай зь вельмі моцным, зусім ня жаноцкімі характарамі. Ейная аграрная реформа, вядомая пад назовам — Валочныя ўставы каралевы Боны — на думку акадэміка Уладзімера Пічэты, выказаную ім у кнігцы «Беларусь і Літва ў 15—16 стагодзьдзі» — «зъяўлялася аграрнай рэвалюцый і Жыгімонту-Аўгусту давялося пазней толькі завяршыць матчыну практику».

Разам з Бонай Сфорчы прыехалі зь Італіі архітэктары, якія распачалі будаўніцтва замкаў. На Беларусі захаваўся шэраг гматаў, зь якімі звязанае ейнае імя. Акрамя Смалянаў яны ёсьць у Пінску, Рагачове, Крычаве, Серніках і г. д. Таму міжволі згадваюцца прысьвеченныя Беларусі прачулыя радкі паэты Аляксея Зарыцкага зь ягонага твору, які ён не адважыўся надрукаваць у жудасных 30-х гадох:

«І колькі Вітавых магіл
І замкаў каралевы Боны».

На ўскраіне сучасных Смалянаў, на невялікім узгорку, які абмываецца з аднаго боку Дзярноўкай, а з другога ейнай штучнай адточкай, уздымаеца прывабная, 14-мэтравая ўышкі вежа й рэштка магутнага муру колішняга замку. Вежа пабудаваная ў выразным рэнэсансавым стылю з цэглы й камянню, пласты якіх чаргуюцца паміж сабой, нагадываючы кладку Старога замку ў Горадні. У ёй можна заўважыць нішы, съяды унутранае вінтавое лесьвіцы, аркавы пераход, а звонку — высокамастацкі скульптуры картуш, якога сымболіка не расшыфрованая дагэтуль, але ён съветчыць аб tym, што будаўнікі ўзялі досьць увагі дэкаратыўнаму аздабленню замка. Над картушам, у вакне верхняга ярусу вежы захавалася драўляная перакладзіна, на якой, відаць, вісёў набатны звон. Фартыфікацыйная пабудова тутэйшага замку ладне ў чым падобная да замкаў у Міры й Нясьвіжы. І на самым версе вежы ля сваё бусынскі атаябаваўся бусел — адзіны рамантычны вартаўнік усіх занядбаных гістарычных крушняў.

У сучаснай савецкай літаратуры замак у Смалянах згубіў сваё колішнє імя. Нават паважныя наўуковец, доктар архітэктуры У. Чантурыя



На фото «Замак каралевы Боны». Смаляны.

Бачым тут, што замак ня ў стане сам на сябе наглядзеца, ужывалочы за листэрка рэчку Дзянроўку.

(Фотаздымак са збору Юркі Віцьбіча).

свайму адпаведнаму артыкулу ў «Літаратура і мастацтва» ад 5 пазалеташняга сьнежня даў аўкарнаны загаловак «Замак у Смалянах». Між тым дарэвалюцыйным гісторыкам і краязнаўцам, як Сапуноў, Бэз-Карніловіч, Бацюшкай, Кіркор, Кукальнік, Аніевіч ды іншым ён вядомы вылучна пад назовам замку каралевы Боны. У 9 томе «Росии» Сямёнаў аб Смалянах чытаем: «Пазней тут некаторы час жыла каралева Бона, замак якой разбурылі расейцы за часы Паўночнае вайны». Сам народ мянуе яго толькі замкам каралевы Боны, стварыўшы вакол яго па сваім звычаяю шмат цікавых паданьняў. А ўрэшце-рэштаў чаму не пазбавіліся свайго ѹмія шматлікія дамы падпалніка нашых гарадоў імп'ератара Пётры Першага, узятых цяпер на Беларусі пад дзяржаўную ахову, як і дом у Шчэціне, на Старым Мейсцы, дзе нарадзілася царыца Кацярына Другая, што потым спрычынілася да дзяржаўнае пагібелі Рэчы Паспалітай?

Падарваныне расейцамі 3 жнівеня 1708 году гэтага выдатнага архітэктурнага і гістарычнага помніку ня мае грунтоўнага апраўданья. Перад тым яны паланілі тут шведскі аддзел на чале з генералам Каніфэрам, а ўжо пасля гэтага

зінішчылі замак, каб, магчыма, ня спакідаць вайсковае ўмацаванье на зямлі, якая тады да Расеі й не належыла. Замак потым не аднавілі, ягоная цудам ацалелая вежа зь цягам часу пачала разбурацца і ў 1897 годзе частка яе завалілася. Абшарнік Цітоў, якому належылі крушні, адрамантаваў вежу, тое-ж у 1903 годзе зрабіў і аблшарнік Хамяントоўскі. Аднак у 30-х гадох Смалянскі сельсавет вырашыў разваліць вежу, каб зь ейнае цэглы пабудаваць у мястэчку лазнню, але на абарону яе сьпярша сталі настаўнікі й студэнты тутэйшага сельска-гаспадарчага тэхнікуму, а ў 1939 годзе Віцебская навуковая экспедыцыя для ўліку помнікаў гісторыі і мастацтва.

Акрамя замку каралевы Боны заслухоўвае ў Смалянах дзяржаўнае аховы Спаская царква. Яна складаецца з двух часткаў — верхняе, драўлянае, адноўленая ў канцы 18 стагодзідзя і ніжняе, каменнае, бадай пазбаўленая дзённага съвятла, або — крыпты, зь якіх кожная зьяўляецца асобнай царквой са сваім прастолам, прычым ніжня значна старэйшая за верхнюю або чым перадусім съветчыць самы харектар ейнае кладкі. Верхняя царква мае дзівие званіцы бяз вокнаў, прызначэнне якіх такім чынам чиста дэкаратыўнае, што надае будынку ўнікаль-

З царкоўнаага жыцця

Сёлета, як і раней бывала, прайшоў памысна ТЫДЗЕНЬ АДЗІНСТВА ад 18 да 25 студзеня: кожны дзень хрысьціяне розных веравызнанняў адпраўлялі набажэнствы ў сваіх сьвятынях або лучыліся ў азначаных храмах-цэрквах-касьцёлах на супольныя малітвы з заклікам «Да Злучэнню!» дый слухалі спэцыяльныя казаньні сваіх і чужых прапаведнікаў. Лёзунгам гэтых набажэнстваў быў заклік: «Мы — сябры ў працы для Бога!» А гэтая праца — такая: імкнуща да адзінства веры — гэтага дамагаеца Сам Бог. Будзем працаўца ў духу любові, прауды і пашаны адны да другіх.

Аб хрысьціянскай любові будзе съведчыць нашая супольная малітва, узаемная помач у патрэбах і няшчасціях, асабліва хворым і церпячым.

Для бліжэйшага збліжэння ў Брытаніі галаўва англіканскае Царквы д-р Рамсэй прыняў ві-

зыту кардынала Марті, арцыбіскупа Парыжа. Іх спатканье адбылося съярша ў англіканскай катэдры, а пасля ў каталіцкім касцелі францускай паraphvii ў Лёндане. Там і тут абодвы прамаўлялі да значайнай грамады каталікоў і англіканцаў. Прыйтм адбываліся супольныя малітвы аб злучэнні Цэркваў. І яшчэ прыбыў у Англію кардынал Віллебрандс, Старшина Сакратарыяту Адзінства Хрысьціянаў: ён наведаў некалька важных цэнтраў рэлігійных, якія працуяць у гэтай самай справе.

З прамоваў кард. Віллебрандса бачылася, што, хоць існуе нямана цяжнасці і перашкодаў, аднак не бракуе добрае волі і — пры Божай ласцы — відаць вялікі поступ у супольнай супрасцы каталікоў і англіканцаў. Якіх 50 гадоў таму назад нельга было нават марыць аб нечымсці падобным! У гэтым адчуваецца ўплыў Святога Духа. Праўда, цяпер ужо крыху астывае першы запал і энтузіазм, але затое азначаеца больш практычнай працы. Хоць у студыях і дыялёгах выяўляеца больш перашкодаў, але грунтуеца пракананьне ў большай Божай помачы, якая ўжо даканала шмат такіх вялікіх пераменаў! Цяперашні экуменізм вельмі збліжыў нас, хрысьціянаў і навучыў неабходнай талеранцыі, хрысьціянскай любові і ўзаемнай пашаны.

Папа Павал VI казаў у прамове: «Ня досьць называцца хрысьціянам, але трэба па хрысьціянску жыць. Чым больш збліжымся з Хрыстом, тым больш збліжымся да адзінства веры». А да іншаверцаў таварыў, што найперш павінны дайсці да адзінства ў сваій веры, а тады й каталіком будзе лягчэй з імі злучыцца. Людзі патрапяць разысьціся самі ў веры, але бяз помачы Божае злучыцца немагчыма, дык у такой цяжкой справе трэба вытрывалай, пакорнай і гарачай малітвы.

*

Маскоўскі Патрыярх Аляксей загадаў свайму духавенству не адмаўляць сьвятых Тайнаў (Сакрамантаў) каталікам, якія будуць да іх звязацца. Праўда, гэты дозвол ёсьць толькі плаваўчым, бо нічога ня сказана, што і праваслаўныя могуць спавядацца і прычащацца ў каталіцкай Царкве. Аднак усё-ж зроблены яшчэ адзін вялікі крок наперад: прызнана важнасць Тайнаў у абодвух Цэрквях, што ўжо збліжае да адзінства веры. І з бегам часу самі вернікі прымусяць уладу дайсці да паразумлення. Значыць, даўнейшая Унія, якая была ўведзена толькі часткова і ў якую мяшаліся шкодныя палітычныя дзеянікі, станеца зусім справай толькі Божай, паканаўшы перашкоды нацы-

нае значанье. Хоць экспедыцыя 1939 году ўзяла Спаскую царкву пад дзяржаўную ахову, але магчыма яна ня існуе цяпер, бо нідзе ў друку аб ёй ня згадваеца. Між тым старадаўніну крыпты падкрэслівае таксама адно з народных паданьняў, паводле якога караблева Бона, нібы ездзіла да яе із замку на тройцы коней па падзяльному ходу. Прышпуччэнне мэtagоднасці такога падарожжа на адлегласці чвэрткі кілямэтра больш чым наўмае, хоць яно й падобнае да цудоўных мітаў сонечнае Эляды, але застаецца затое быспречным фактам, што па часе іхняга паходжання народ лучыць разам крыпту ў замак.

Калі глядзіш на велічную вежу рэнэсансавага замку ў Смалянах, дык пачынае здавацца што атульвае яго ня дачка Друці маленъкая Дзярноўка, а італійскі Тыбр або По і адразу згадваеца іншае паданьне. Народ у ім съцвярджае, нібы часам уночы ў вокнах замкае вежы, якія сёньня падобныя да вочных дзіркаў шкілету, запальваеца съвятыло, чуеца музыка і паказваеца жанчына ў белым адзеніні. Па сваім прывабным твары, як і па колеры свае лядвабнае сукні яна нагадвае толькі тую самую Бону, што гэтак яскрава адбілася на вядомым абразу Яна Матэйкі «Званы Жыгімонта», пры ўспаміне аб якіх наш знанны паэта нашанівец Язэп Фарботка ў сваёй добрай балядзе «Звон» з болем зазначыў:

«А наш народ праліў крыві свае нямана,
Наш край скалеслі гарматы не адны.
Гісторыя ўсю нам славу захавала,
Хоць ня гудуць аб ёй магутныя званы».

янальныя шавіністичныя і ўсялякія баламутвы з боку людзей няверуючых, якія перашкаджаюць злучэнню Цэркваў.

*

СЫНОД ПРАВАСЛАЎНЫХ ЦЭРКВАЎ: Партыярх Атэнагарас I-ы абвясціў, што гэты Сынод ці Сабор адбудзеца ў 1972-м годзе ў Александрыі. На ім будзе абмеркавана справа агульнага каляндаря, час Пасхі-Вялікадня і справа злучэння з іншымі Цэрквамі.

УСПАМІН СУСРЭЧЫ: З нагоды 7-мі-годкаў сустречы Паўла VI-га ў 1963 годзе ў Ерусаліме з Партыярхам Атэнагарам 1-ым — гэты выслаў да Папы тэлеграму, у якой кажа: «У малітве перажываем вялікі і святы момант аднаўлення сутречы Захаду з Усходам у любові пазодле жаданьня Господа Нашага Ісуса Христа. З пакорай разважаем тайну гэтага здарэння ў цэлай Тайне Божае Эканоміі адносна Царквы: бачым нашую адказнасць за яе адзінства».

*

АБ ЖАНІМСТВЕ СВЯТАРОЎ

Гэтая справа набрала вялікага розгаласу на ўсім сьвеце, асабліва ў Галіянді, дзе святары і сьвецкія дэлегаты на краёвай і Душпастырскай Радзе высказаліся вялікай большасцю галасоў за скасаваннем абавязковага цэлібату для духавенства.

Як ведама, у каталіцкай Царкве лацінскага абраду духавенства нежанатае. Пайшло гэта з таго, што Сам Хрыстос, заклікаючы апосталаў, затадаў, каб пакінулі ўсё і пайшлі за Ім. «Тады Пётр, адказваючы, сказаў Яму: — Вось мы пакінулі ўсё і пайшлі за Табою. Што-ж нам будзе? — Ісус-ж сказаў ім: — ... Кожны, хто пакінуў дом, ці братоў, ці сёстраў, ці бацьку і матку, ці жонку і дзяцей, ці землі дзеля імянъні Майго, атрымае ў сто разоў больш і ўнасьледуе жыцьцё вечнае» (Матв. 19, 27-29).

I Каталіцкая Царква, хоць спачатку пазвяляла браць у духавенства мужчын жанатых, пасля стала агранічваць такі прыём — аж урэшце зусім забараніла жанатым уваход у духоўны стан і ўжо калі тысячы гадоў пануе ў лацінскім абраадзе поўны цэлібат — бязжэнства.

Праўда, такая ўстрымлівасць патрабуе значнай ахвярнасці і такое самотнае жыцьцё можна назваць пакутай да съмерці. Дзеля таго ня можна уваходзіць у духоўны стан, ня маючы Божага паклікання. Хто-ж увайшоў, павінен ужываць належных спосабаў і духовых сродкаў — малітвы, асьцярожнасці ў адносінах між людзьмі, навукі і працы, такжа ўстрымлівасці і пакоры, каб быць непадатлівым на спакусы і слугу Божым і людзкім.

Царква — дзеля найбольшае Божае хвалы і збаўлення людзкіх душаў — патрабуе духавенства не абцяжанага сем'ямі, незалежнага ад дому, вольнага ў грамадзтве, — а гэта якраз дзея святару цэлібат. Дый цяпер грамадзтва, хоць дамагаецца святароў святых, дзейных, энэргічных і паступовых, але эканамічна не дбае аб іхнія абасцільчынне: ён мусіць неяк сам выкручвацца ці зарабляць, каб утрымаць і сябе і надта часта мусіць абыходзіцца без прыслужнікаў і дбаць аб утрыманьні ў парадку сваей святыні... Дык дзе-ж яму справіца з такімі духова-матар'яльнымі патрэбамі парадкі, калі будзе мець «на карку» і жонку і дзяцей, якіх трэбудзе вывучыць і паставіць на ногі?!

Значыць, у неадпаведным часе націскае Галіяндия на Паўла VI, каб пазволіць святароў мець жанатых. Пачакайце, міленькія, з гэтым паважным пытаньнем яшчэ пару дзесяткаў гадоў! Справа вашая не прагарыць, калі Царква чакала на гэта дзіве тысячы гадоў...

А наконт адыходзячых ад святарства, дык слушна кардынал Гінэн назваў іх «дэзэртырамі», бо пасыпаліся яны якраз у надта для Каталіцкае Царквы цяжкім часе, калі трэба змагацца і дбаць пра тое, каб абараніць съвет ад голаду і вайны, якая можа загубіць усё чалавецтва.

*

Апошнім часам яще адно пытаньне закрахнула публічную апінію. Але Ватыканская газета «Оссэрваторэ Романо» піша, што Царква ніколі ня будзе высьвячаць жанчын на святароў! Аўтар артыкулу кажа, што зусім ня мае ніякага ўпярэджання да жанчын; але даказвае, што Хрыстос, закладаючы Царкву, арганізаваў яе на час заўсёдны — да канца съвету. I даў Хрыстос Царкве структуру выразна акрэсленую, у якой толькі мужчыны мають права на святарства: значыць, ніякая ўлада ня мае права ўводзіць радыкальныя зьмены ў Божае будаваньне. Ясна бачым, што Хрыстос да апостальства не заклікаў ні аднае жанчыны і апосталы не зъмнілі гэтага пляну, ставячы біскупаў і прэзыбітэраў.

Праўда, кожуць рэфарматары, што ў тых часах парадак сусветнага жыцьця выключаў жанчын з публічнае дзейнасці, а цяпер насталі новыя парадкі на сьвеце і...

Адказваючы, што Царква пайшла на вялікія ўступкі і шмат у чым дапускае жанчын да ўдзелу ў набажэнстве, у парадках працы ў съвятынях. Жанчыны могуць інават у некаторых касцельных функцыях заступаць святароў. Калі так, то і дзякую Боку! Чаго яшчэ болей трэба?

*

ЮГАСЛАВІЯ: З нагоды Міжнароднага Дня Супакою прэзыдэнт Язэп Броз-Тіто выслаў у Ватыкан тэлеграму, у якой выяўляе пры-

зданьне і падзяку за нястомную працу для справы сусьеветнага супакою і жадае Паўлу VI-му далейшага посыпеху.

*

ЛЕТУВА: Мінулага году 40 сьвятароў выслалі пісмо да Старшыні Савету Міністраў СССР у справе прасльеду рэлігіі ў Летуве. Яны жаліцца, што, хоць Ленін і савецкая констытуцыя гарантавалі свабоду рэлігіі, але ў практыцы Каталіцкая Царква ў Летуве засуджана на съмерць! У пісьме пададзены факты прасльеду: Перад 1940 годам было ў Летуве 12 біскупаштада і 1500 сьвятароў, а ў духоўных сэмінарыях 400 студэнтаў-клерыкаў. А цяпер дапушчана толькі двух біскупаштада і 30 студэнтаў: калі-ж які з іх выступіць або памрэ, дык нельга іх замясьціць; а біскупы ўжо старыя і мала здатныя да працы. Усе загады савецкай ўлады даюцца вусна і часам супяречныя з сабою, так што немагчыма бараніцца ад самаволі мясцовай улады. Царква пазбаўлена друку (нават хоць малой катахізмоўкі!), таксама радыё, тэлевізіі і тэхнічнай помачы ў съвятынях. Нельга вучыць у касцёлах дзяцей рэлігіі. А і бацькі трацяць аўтарытэт, бо школа іх крытыкуе і паніжае перад вучнямі... (З англ. часапісу «Габлэт», 28. II. 1970). Словам, адносіны камунізму да Катал. Царквы далёка горшыя чым былі ў часы царскай ўлады: тады было паніженне і ўціск, а цяпер — востры прасльед-аж да поўнае ліквідацыі! А ў Сав. Беларусі прасльед куды больш жорсткі.

ДУМКІ ПАЎЛА VI-ГА НА ВЯЛІКІ ПОСТ: «Вялікі Пост — гэта пара, калі трэба адкінуць усё, што разлучае нас з Богам, — грэх і ягоныя спакусы. Грэх робіць нас менш свабоднымі, менш людзьмі, менш хрысьціянамі. А наш час патрабуе моцных хрысьціян, адважных сыноў і дочак, абучаных у школе съвятога Эвангельля. Заклік съв. Царквы да паўстрымання цела і души ёсьць своечасовы».

Съв. Царква зымягчыла сам пост, але заклікае захаваць дух паўстрымання і пакуты: гэтым не паніжаецца свобода чалавека, бо найбольшую няволю людзям прычыняюць грахі, асабліва грэх супраць нявіннасці (распуста), — у думках, словах і ўчынках.

*

НІГЕРЫЯ — БІЯФРА Ў АФРЫЦЫ: Біяфра паканана паслья герайчнае вайны і не дабілася незалежнасці, дзякуючы прысыланай для Нігерыі з Савецкага Саюзу і (на вялікі стыд!) з Англіі. Сав. Саюз які ў тэорыі бароніць пакрыўджаных, тут памог імперыялістам паканаць слабейшы народ. Найбольшым няшчасцем для Біяфры быў голад: паміма міжнароднай помачы і апекі над дзяцьмі, вымерла там ад голаду калі двух мільёнаў людзей! Катал. Царква і Пратэстанская Рада Цэркви — у супрапоўніцтве з Чырвоным Крыжам — давалі магчымую помач — прадуктамі, лякарствамі, вонраткай, хоць Нігерия не дапускала і перашкаджала гэтаму.

3 беларуская жыцьця

ТЫДЗЕНЬ МАЛІТВАЎ ЗА ЦАРКОЎНУЮ ЕДНАСЦЬ

З нагоды тыдня малітваў за царкоўную еднасць Уладыка Часлаў Сіповіч, у саслужэнні з архім. Л. Гарошкам і а. Р. Тамушанскім, адслужыў у чацвер 22 студзеня съв. літургію ў царкве «Ст. Джэймс» у Лёндане. Сыпяваў хор Школы съв. Кірыла Тураўскага. У суботу 24 студзеня Уладыка Часлаў прысутнічаў на троне на съв. літургіі ў Вэстмінстэрскай катэдры.

Таксама з нагоды тыдня малітваў а. А. Надсон прачытаў у чацвер 22 студзеня лекцыю пра ўсходніх хрысьціян для студэнтаў Біркбэк Коледж на Лёнданскім Універсітэце. Іншымі прамоўцамі былі архіеп. Робэртс, былы каталіцкі архіепіскап Бамбю, і прэсб. Купэр, сакратар архіепіскапа кантэрбрэйскага па справах экуменізму. У пятніцу 23-га а. Надсон меў гутарку ў экуменічным цэнтры ў Чарльтон.

У нядзелю 25 студзеня Уладыка Часлаў, у саслужэнні з архім. Л. Гарошкам і а. А. Надсо-

нам, адслужыў съв. літургію ў беларускай царкве съв. Пятра і Паўла ў Марыян Гаўз.

ЖЫДЫ І ХЫСЦІЯНЕ Ў МАРЫЯН ГАЎЗ

У раёне Фінчлей у Лёндане існуе арганізацыя, якая называецца «Хрысьціянска-Жыдоўская Рада» (Каўнсіль фор Крыст'янс энд Дж'юс), якая мае на мэце бліжэйшае пазнанье і дружнае сужыццё між хрысьціянамі, жыдамі і іншымі рэлігійнымі і этнічнымі групамі. У нядзелю 18 студзеня сябры гэтай арганізацыі былі гасцімі ў Марыян Гаўз. Агулам было калі сотні прысутных — каталікі, пратэстантаў і жыдоў, — сярод якіх былі съвятары, пратэстанцкія пастары і рабін мясцовай сынагогі. Прывітаў ўсіх Уладыка Часлаў Сіповіч. Паслья малітвы ён расказаў прысутным аб Беларусі і аб працы Беларускай Каталіцкай Misiі ў Англіі. Вучні Школы съв. Кірыла праспіявалі некалькі беларускіх рэлігійных песніяў. Тады рабін Баўм сказаў малітву і жыды таксама заспіявалі не-

калькі сваіх гімнаў. Пасьля гэтага госьці мелі нагоду пабачыць капліцу, беларускую бібліятэку, музэй і Школу сьв. Кірыла. Наканец было скромнае прыняцьце, у часе якога гаспадары і госьці малі пазнаёміцца бліжэй пры кубку гарбаты.

У нядзелью 7 лютага беларусы наведалі мясцовую сінагогу.

АДКРЫЦЬЦЁ НОВАГА БЕЛАРУСКАГА ДОМУ Ў БРАДФАРДЗЕ

У суботу 17 студзеня адбылося ўрачыстое адкрыцьцё новага Беларускага Дому і Клубу «Сакавік» у Брадфардзе. Адчыніў Дом бурмістр Брадфорду. Сярод прысутных гасьцей старшыня Ангельска-беларускага Таварыства сп. Обэрон Гэрберт, сакратар сп. Г. Пікарда, старшыня ЗБВБ сп. П. Навара, а. Я. Абабурка, архім. Л. Гарошка і шматлікай беларусы і іхня прыяцелі з усіх кантоў Англіі.

БЕЛАРУСКАЯ БІБЛІЯТЭКА Ў ЛЁНДАНЕ МАЕ СВОЙ ДОМ

У чацвер 12 лютага былі паспяхова закончаныя ўсе фармальнасці звязаныя з куплем дому для Беларускай Бібліятэкі ім. Францішка Скарини ў Лёндане. У нядзелью 15 лютага у новакупленым будынку адбылася першая зборка лёнданскіх беларусаў, у часе якой архім. Л. Гарошка прачытаў даклад пра долю беларускіх бібліятэк.



Беларусы аглядаюць дом куплены на Бібліятэку.

Новы будынак бібліятэкі знаходзіцца побач з школай сьв. Кірыла Тураўскага і насупраць Марыян Гаўз. Апрача бібліятэкі, якая будзе размешчана на ніжнім паверху, у доме будзе беларускі музэй і архіў. Цяпер у доме праводзіцца вялікі рамонт. Трэба спадзявацца, што біблі-

ятэка зможа пачаць нарамальную працу перад пачаткам восені.

Кіраўніцтва бібліятэкі будзе ўдзячнае за кожную грошовую дапамогу — хоць бы найменшую — для пакрыцця коштаў куплі і рамонту дому.



Беларуская «Вёска» ў Лёндане
З левага боку на права: дом Фр. Скарини —
Бібліятэка, дом. св. Пятра і дом св. Кірылы Ту-
раўскага — Школа і Інтэрнат.

КУРС БЕЛАРУСАВЕДЫ

У аўторак 3 лютага ў памешканні Таварыства Антыквараў у Лёндане, Др. Р. А. Фрэнч, выкладчык геаграфіі на Лёнданскім Універсітэце, прачытаў лекцыю на тэму: «Уплыў чалавека на зымену краявіду Беларусі». У аўторак 3 сакавіка Уладыка Чэслай Сіповіч прачытаў лекцыю: «Мінская рыма-каталіцкая дыяцэзія ў 19 стаг.». Абедзівле лекцыі былі часткай праграмы курсу беларусаведы, наладжаната Ангельска-беларускім Таварыствам.

РЭДАКТАРУ «БОЖЫМ ШЛЯХАМ» 80 ГОД

4 сакавіка рэдактару «Божым Шляхам» а. Язэпу Германовічу — паэту Вінцуку Адважнаму — споўнілася 80 год. Супрацоўнікі рэдакцыі жадаюць яму з гэтай нагоды шмат гадоў жыць і плённай працы.

ПАПРАЎКІ.

У першай частцы артыкулу «Малітаўнік Мамоніча 1601 г.» (тл. «Божым Шляхам», № 1, студзень—люты 1970, стр. 8-12) закраліся наступныя памылкі:

Стр. 8 рад 1 л. напісаны: пабаж — павінна быць: пабож.

Стр. 9 заўвага 4, напісаны: Сочиненіе — павінна быць: Сочисленіе.

Стр. 9 заўвага 5 сочиненію — павінна быць: со-численію.

Стр. 12 рад 13 л., напісаны: і в страсе — павінна быць: и в страсе.

З нашае мінуўшчыны

АКТ ЭРЭКЦЫ МЕНСКАЙ ЛАЦІНСКАЙ ДЫЯЦЭЗІ

ВЫНЯТКІ З БУЛЛІ ПАПЫ ПІЯ VI-ГА, 16 КАСТРЫЧНІКА 1798 г.

Пій¹ Біскуп слуга слуг Божых пастанаўляе на заўсёды. MAXIMIS UNDIQUE pressi calamitatibus. З усіх бакоў найвялікшымі бедамі прыгнечаныя мы самі няшчасныя ўцекачы,² пазбаўленыя ўсялякай людзкой дапамогі, вельмі-ж мы адчуваем цяжкі і вычэрпваючы з нас блізка апошнія сілы, наложены на нашыя плечы абавязак кіравання Хрыстовай Царквою, і так наша слабасць дзеля вялічыні ціжару ледзь ні татова зусім залямашца.

...Аднак даходзіць новая прычына ўцехі: бо-ж у далёкіх ад нас краінах пры Божай ласцы і дапамозе Найясенейшага і Магутнага Князя Паўла I, Імп'ратора Расейскага,³ чэсьцідастойны наш брат граф Лаўрын Літта,⁴ цяперашні тыт. Архібіскуп Тэбаў, якога мы да Яго Вялікасці з упаважненнем выслалі ў характеристы Апост. Дэлегата, заладзіў шмат спраўаў дзеля добра Хрыстовай Царквы і дзеля развіцця Рымскай Каталіцкай рэлігіі.

...Аднака-ж, каб у будучыні аб усім гэтым, што зрабіў наш Дэлегат, ня было ніякага сумніву і каб ніхто ня мог зрабіць якогаколечы заніку, усё разам і кожную справу аддзельна гэтым нашым пасланннем акуратна заапрабаваць і пацвердзіць пастанавілі.

...І таму ўспомнены Архібіскуп Лаўрын выпаўняючы абавязкі Дэлегата, маючы на ўвазе той факт, што кіраванье некаторымі дагэтуль існуючымі дыяцэзіямі ня было вельмі шчасливым, а гэта дзеля іхніх непамернай расцягласьці або дзеля цяжкасціяў спалучаных са свабодным і бясперашкодным выконваньнем духоўнай юрыйдыкцыі ў тых частках, якія перайшли пад чужую цывільную ўладу, або дзеля нязвычайных закалотаў і войнаў, — (Дэлегат) вызначыў новыя межы дыяцэзіяў і гэта дзеля таго, каб быў захаваны ці нанова ўстаноўлены патрэбны лік Цэркваў і Біскупства для добра га і здравага адміністравання і кіравання сотнямі тысяч вернікаў.

¹ Папа Пій VI-ы быў на рымскім пасадзе ў гадах 1775—1799.

² Тады Рым быў забраны французкім войскам, а Папа знаходзіўся на выгнанні ў манастыры картузаў ля Флэрэнцыі.

³ У арыгінальным тэксце: «Paulo hoc nomine Primo Russiarum Imperatore».

⁴ Лаўрын Літта быў папскім амбасадаром да цара Паўла I-га ў гадах 1797—1799. Дзякуючы яго старанням было заладжана шмат царкоўных спраўаў, а такожа створана новая Менская дыяцэзія.

...Таму, што адлучаная частка ад ужо ўспомненай Віленскай дыяцэзіі,⁵ якая знаходзіцца ў Менскай губэрні, існуе — як кажуць — для эрэкцыі новага біскупскага пасаду, таму атрымаўшы інфармацыі ад таго самага Архібіскупа Лўрына аб горадзе Менску, які зъяўляецца сталіцай губэрні, а які дзеля сваёй вялічыні займае выдатнае мейсца, — бо-ж у ім шмат знаходзіцца касцёлаў, сярод якіх вызначаеща сваей вялічынёю і элегантнай пабудовай п. н. Найсьвяцейшага Імя Марыі, некалі ўласнасць закону езуітаў, — таму ўважаем, што горад Менск ёсьць годным назову біскупскага гораду і каб быў гэтаю годнасцю біскупства ўпрыгожаны.

Усё гэта разважыўшы названы Архібіскуп Лаўрын устанавіў і эрыгаваў на моцы прызнаемых яму правоў біскупскі пасад і таму будзе называцца горад Менск біскупскім і будзе мець усе права, гонары і прывілеі, якія маюць усе іншыя гарады тых частак съвету, што ўдастоіліся біскупскага пасаду, а іхныя грамадзянне карыстаюць з іх і цешацца.

Касцёл Найсьвяцейшага Імяні Марыі на славу і ў чэсьць Усемагутнага Бога, у чэсьць той-же Дзевы Марыі і Святых Апосталаў Пятра і Паўла, для падтрымання каталіцкае рэлігіі і на славу змагарнай Царквы — прызначаеца на касцёл для біскупскага пасаду і будзе катэдральны Менскі. Адначасова гэты касцёл будзе паraphвіяльным з дастатковымі гадавымі даходамі для аднаго Менскага Біскупа, які будзе галавой Менскага Капітулы.

Менскі Біскуп будзе суфраганам цяперашняга Архібіскупа Магілёўскага і будзе яму падуладным як свайму Мітрапаліту,⁶ аднак ён-жа будзе мець свой уласны пасад, свой стол і пячаць разам з усімі адзнакамі, прывілеямі, гонарамі, юрыйдыкцыямі, правамі і прэрагатывамі, якіх толькі ўжываюць і з якіх карыстаюць катэдральныя касцёлы тых краінаў цяпер і ў будучыні.

Тая-ж Менская Царква будзе мець Капітулу, якой склад твораць 6 годнасцю, 6 канонікаў і 6 для абслугі катэдры (мансіёнары). Асобы з годнасцю (або пралаты) будуць утрымлівацца з даходаў наступных паraphвіяў: першы пралат (прэ-

⁵ Перад утварэннем Магілёўскай архідыяцэзіі, а пасля і Менской блізу ўсе беларусы лацінскага абраду належылі да дыяцэзіі Віленскай, якая была створана ў 1387 г. за часав Папы Урбана VI-га.

⁶ Тады быў каталіцкім Мітрапалітам Станіславу Богуш-Сестранцэвіч, радз. ў 1731, пам. у 1826.

зьбітэрят) з парахвії Глускай, ён-жа першы пасъля Біскупа; другі пралат (архідыякан) з парахвії Барысаўскай; трэці называюны схалястык з парахвії Нясвіскай; чацьвёрты (кустос) з парахвії Радашкавіцкай; пяты (кантар) з парахвії Іказьненскай; шосты з парахвії Менскай. Канонікі будуць утрымоўвацца з наступных парахвіяў: першы з Івянецкай, другі з Докшыцкай, трэці з Цімкавіцкай, чацьвёрты з Ляхавіцкай, пяты з Нядзвідзіцкай, шосты апошні з парахвії Клецкай.

Для рэзыдэнтаў (мансіянараў) вызначаюцца даходы з 9 наступных парахвіяў: Гайнаўскай, Каменскай, Борчынскай, Задарожскай, Мядзельскай, Ваўкалатскай, Дунілавіцкай, Бабруйскай, Хажоўскай.

.... Для рэзыдэнцыі Біскупа прызначаецца манастыр Айцоў Дамініканцаў, якія знаходзяцца ў тым-же горадзе Менску і непадалёк ад самай катэдры: гэта датуль, пакуль ня знайдзецца ўласны дом для Біскупа.

А таму, што паводле інфармацыі Архібіскупа Літта названая і эрыгаваная дыяцэзія Менская займае вялікі простор і адзіны яе Біскуп ня мог бы выканаць сваіх абавязкаў; а такжа таму, каб яму дапамагчы і каб усе каталікі дыяцэзіі ня былі пазбаўленыя духоўнае апекі ўзялжненай ад біскупскага харектару пастаноўлення, каб ціперашні Менскі Біскуп і яго наступнікі мелі Біскупа суфрагана, тытулярнага, выз-

начанага Апостальскай Сталіцай, якога сядзібай будзе менскі катэдральны касцёл, а утрымлівацца ён будзе з адпаведна вызначанай яму канонікі.

Каб Менская Царква, нядаўна заснаваная, якая ня мела дагэтуль свайго Біскупа, у хутчэйшым часе магла быць ашчаслівлена сваім Пастырам і каб яе вернікі каталікі ня былі пазбаўлены патрэбнай і неабходнай духовай апекі; узяўшы пад увагу такжа выдатныя заслугі даврагога нам сына Якуба Дэдэрко,⁷ ад шмат гадоў святара, доктара абодвых правоў, інфулата і сябры калегіяты ў Альцы Віленскай, гэтага-ж Якуба назначаецца для Менскай Царквы Біскупам.

Булля «Maximis undique» з дня 16 кастрычніка 1798 г. надрукавана ў: Raccolta di Concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e la Autorità civili a cura di Angelo Mercati. Vol. I: 1098—1914. Tipografia Pol. Vaticana 1954, pp. 538-559.

⁷ Якуб Дэдэрко радз. 27 ліпня 1752. У 1776 з рук Біскупа Фэлікса Тавяньскага, Беларускага Суфрагана, атрымаў святастру. У 1798 быў высьвячаны на Менскага Біскупа праз Біскупаў кансэкратараў Бэніславскага, Лапацінскага і Бутрымовіча. У 1816 гэты першы Менскі Біскуп пад ціскам расейскага ўраду мусіў зрачыся сваіх абавязкаў. Памёр у 1829 г.

На кніжнай паліцы

БЕЛАРУСКАЯ САВЕЦКАЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ
т. I, Мінск 1969, бач. 624.

Кажуць, што кніжка ёсьць памяцьню чалавека. Праз кніжку пераказваюцца веды асобных людзей, а такжа і цэлых стагоддзяў. Веды аднак разрастаюцца і разгалініваюцца. Сяньня ўжо немагчыма абняць усе веды, а нават стацца спэцыялістам толькі хадзя-б у некалькі галінах, прыкладам быць добрым інжынерам і доктарам або багасловам і матэматыкам.

Каб аднак не парваць сувязі з рознымі ведамі, а мець усе з іх «пад рукой», людзі дадумаліся зьбіраць іх състэматычна ў т. наз. энцыклапедыі.

За першага энцыклапедыста можна было-б уважаць Плінія Старшага, які каля 79 г. нашай эры напісаў працу вялізарную, бо аж 37 кніжак, у якіх знаходзіліся 2 493 артыкулы. Яна называлася: «Historia naturalis».

У XIII стаг. была выдана слаўная энцыклапедыя Вінцетага з Бовэ пад назвай: «Bibliotheca mundi».

Першай аднак навачаснай энцыклапедыяй, у якой артыкулы падаваліся ў альфабэтычным парадку, трэба лічыць працу італьянца В. Коронеллі: «Biblioteca universale del sacro-profano», якая выйшла ў гадох 1701—1706.

Падобнай працай ў ангельскай мове быў: «Тэхнічны Слоўнік» (Lexicon Technicum) выданы ў 1704 г. праз Гаррыс'а, у якім зъмешчашаў свае трактаты такжа Ісаак Ньютон.

Наступнай і ўжо лепш апрацаванай была энцыклапедыя Чамберса (1728 г.). Выданыне гэтай энцыклапедыі ў французскім тлумачэнні лягло ў аснову для славутай французскай энцыклапедыі Дзідеро і Д'Алямбэрта (1751—1772). Яна, згуртаваўшы ля сябе шматлікіх вучоных эпохі «прасьветы» або рацыяналізму, зрабіла вялікі ўплыў на далейшае развіццё розных ведаў.

Пазней усе цывілізаваныя народы імкнуліся мець свае энцыклапедыі і так выйшлі ў съвет брытанская ў 24 томах, італійская ў 36 т. і іншыя, у якіх апрача інфармацыя щаста пада-

юца выпрацаваныя трактаты з розных галінаў веды і апошнія дасягненны ў навуцы.

*

Што-ж нам прыносіць Б. С. Э., якая выходзіць вельмі-ж спольнена?

Вонкавы выгляд можна прызнаць беззаганным. Здымкі, каляровыя географічныя карты з тэхнічнага боку на ўзоруні сучасных эўрапейскіх ці амерыканскіх падобных выданняў.

Але важнейшым ёсьць зъмест ад вонкавай вопраткі. Тут такжа знаходзім нямала вартаснага й цікавага матар'ялу, асабліва з галіны тэхнікі і прыродаведы. Цікава прачытаць хоцьбы сабе і аб той расцілнцы, што ў нас завецца абліяпіхай, а па лаціне Hippophae. Нямала такжа даведваемся пра адзеньне (прыгожыя каляровыя здымкі), крыху аб альдэгідах, анаэробах і г. д. Шмат цікавага матар'ялу аб нашых вазёрах, рэках і рэчках, пра якія ў звычайных школьніх падручніках няма і ўспаміну.

Калі аднак затрымаем нашу ўвагу на такіх артыкулах, як абацтва, абарона айчыны, аб'ектывізм, дык кінецца нам у очы такі дзівос, што «аб'ектывізм» паводле аўтараў Б. С. Э. гэта «антинавуковы прынцып падходу да рэчаінасці»!

Дык што-ж тады вырашае — пытаемся — аб наяўнасці прауды?

Адказ аўтара (хацелася-б верыць, што ня ўсіх супрацоўнікаў Б. С. Э.): «ваяўнічая партыйнасць! Калі партыя сказала, значыць, прауда. Такой сафістыкай будуць апраўданыя крымінальныя праступкі Дзяржынскага, Яжова, Бэрэгі, Сталіна і іншых. Фальшывы прынцып мусіць давесці да трагічных вынікаў. Пацверджаюць гэта факты: напрыклад, з 1966 дэлегатаў на XVII кангрэс партыі Сталін знішчыў 1108, а з сяброў Цэнтральнага Камітэту (усіх 139) знішчыў 98!»

У артыкуле: «Абарона айчыны» прыгожа скажана, што гэта сувязчэнны абавязак кожнага грамадзяніна (бач. 15).

Але мы жадалі-б ведаць, што такое айчына?

Аўтар паклікаеца на г. зв. клясыкаў марксізму-ленінізму, дае вельмі туманны адказ: «айчына — катэгорыя гістарычнай» і далей паясьняе (лепш было-б сказаць зацімняе), што быццам іншая айчына для буржуазіі, а іншая для працягістарыяту. Тут нам ізноў прыходзіцца съцвердзіць, што аўтары Б. С. Э. глядзяць на съвет праз акуляры накінутай ім ідэялігії.

Гэтым такжа тлумачыца сказ, што абацтвы былі рассаднікамі рэлігійнага цемрашальства (бач. 16). Тут варта запытаць нашых энцыклапедыстаў; хто перахаваў творы Гамэра, Гарацыя, Цыццерона і хваленага імі Авідзія? (аб якім зусім слушна чытаем: «Творчасць Авідзія зрабіла вялікі ўплыў на развіццё заходніяй эўрапейскай літаратуры», бач. 61).

Успомнім яшчэ пэўную недаравальную пропускі пад літарай А. Так мы не знаходзім слоў асаблівых для беларускага быту: абаранак, аброць, асьвер... Мы не знаходзім такжа нічога пра выдатных беларускіх дзеячоў: Фабіяна Абрантовіча, А. Астрэмовіча (Зязюля), Ф. Аляхновіча, пра праф. Р. Абіхта. Бясшкодна можна было прапусціць розных Абрацовых, Абрыкосавых ці Алёхінаў. Для іх ёсьць большая памерам расейскія савецкія энцыклапедыі, дык наўшта запаўняць імі цесныя рамкі беларускай?

І так мы вельмі цешымся, атрымаўшы першы том Б. С. Э. і гэта дзеля того, што ў ім ёсьць шмат матарыялу цікавага і вартаснага, але мы незадаволеныя з усяго тандэтнага і тэндэнцыйнага, што зніжае ейны навуковы ўзровень.

Д.

З лістоў у рэдакцыю

АЎСТРАЛІЯ: Нечакана зайшоў да нас Сп. М. К., які даўжэйши час атрымлівае «Божым Шляхам». Да гэтага часу між намі быў малы контакт. Ён вырашыў заплаціць за 1969 і 70-ты год і прасіў пераслаць § 4,20. Жадаў Вам усяго найлепшага.

Пры нагодзе хачу інфармаваць, што ўжо некалькі асоб звязваліся да мяне, што атрымліваюць «Божым Шляхам»: які ведаюць, што зрабіць? Прыпомню ім абавязак аплаты падпіскі за часапіс.

Тэта ў справе фармальны.

У мінулым тыдні быў я з дзецьмі ў Сыднэі на адным сабраныні беларусаў; гутарыў з др. Я. Малецкім, які добра Вас помніць і перасылае прывітаныні. Ён успомніў нямала фактаў пра Вас і пра іншых сябтароў на Бацькаўшчыне, асабліва ў

Вільні. Гэта зацікавіла ўсіх прысутных слухачоў, ад якіх таксама прысылаў Вам прывітаныні.

Па дарозе з Сыднэю заехалі мы да Канберры, якія ёсьць сталіцай Аўстраліі, а посьле затрымаліся на колькі дзён у Кооме ля найвышэйшых горадаў Аўстраліі. Там выбраліся на самы высокі пункт, на гару Касцюшкі, але вярнуліся стуль ня змучаныя, бо пераважна падыймаліся на машыне, а толькі апошнія 200 ярдаў ішлі пешкі. Ёсьць тут горы стромкія і дзікія, але пераважна з лагодным спускам. На гарэ Касцюшкі ляжыць снег; зімой тут праводзяцца спартовыя спаборніцтвы і перагонкі.

Сяньня я атрымаў пісмо з Бацькаўшчыны: пішучы, што ў іх сёлета вострая зіма і вельмі шмат снегу, больш 30-ці гадоў такога ня было!

Ведама, у нас цяпер лета канчаецца, а я меў даўжайшы голідэй, а зара іду да працы і наступны адпачынак будзе толькі за 15 месяцаў.

Усім Вам найшчырэйшыя прывітанні!

4. II. 1970.

M. H.

ЗАПЫТАНЬНЕ: Мо' Вы гэтага ня ведаеце, але нашыя эмігранты ў 80—90% ня вераць у Бога, хоць былі ўзгадаваны ў хрысьціянскай веры дый у пазнейшым часе затрацілі — нібыта «вырасьлі» з яе. Асабліва нашая інтэлігенцыя, хоць часам ходзіць у царкву ці ў касьцёл, але толькі па традыцыі ці як асекурацыя, «а ну-ж?».

АДКАЗВАЮ: Пра гэта я ведаю, але не спадзяваўся такога вялікага процэнту і думаю, што Вы перасалілі. А прытым нашыя «атэісты хатнія гадоўлі» — зусім ня ёсьць недаверкамі, але людзьмі абъякавымі да самых найважнейшых проблемаў: яны й ня хочуць цікавіцца доказамі пра Бога, душу і загробнае жыцьцё, хіба толькі, як Пілат, які спытаўся Хрыста, «што такое пра ў да?», але не чакаў адказу.

Я сам спаткаў аднаго няшчаснага, які ледзь не стаў «атэістам», пасварыўшыся з жонкай. А другі даказаў мне, што Бога няма, бо так яму казаў важны інжынер. Ну, я яму адказаў так: «Калі трэба будзе строіць мост, дык спытайся інжынера, але ў справе пра Бога спытайся лепш мяне».

Адносила сапраўдных атэістаў трэба ведаць, што ў цяперашні матэматычны і тэхнічны век людзі жадаюць падобных матар'яльных доказаў на існаванье Бога; ў нашай аргументацыі заўсёды знайходзяць недахопы. Праўда, нам вельмі трудна праканаць атэістаў і здаволіць крытыкаў веры і Царквы: да гэтага патрэбна ў іх чыстая інтэнцыя, глыбокая развага, добрая воля, выключаючы запальчывасць, насымешкі і пыху. Хто шчыра шукае пра ў ды, той яе знайдзе.

Аднак у дыспутах з недаверкамі нам лягчэй дакаць, што Бог ёсьць (хоць і вельмі трудна!), але атэістам проста немагчыма дакаць, што Бога няма!

Хоць і цяжка чалавеку прыніць, што Бог стварыў усё і што ўсім кіруе, ды тут можна знайсці тысячу закідаў. Але нашыя доказы паказваюць на разумную прычыну існаванья сьвету і парадку на съвеце; а доказы атэістаў паказваюць прычыну самую неразумную! Яны мелі-б больш рацый, каб призналіся, што ня ведаюць. Інакш па іхняму: съвет існует вечна — «сам з сябе»; значыць, матерыя ёсьць вечная. Была перш хаосам, а пасля гэты хаос «вытворыў» прац эвалюцыю парадак — (парадак у кожным атоме і ў цэльм сусьвеце!) — і хаос устанавіў законы прыроды — аж давёў да самага высокага людзкага розуму. Такі хаос, сам ня маючы ні жыцця, ні розуму, усё гэта стварыў прац эвалюцыю, якая таксама не мае ні розуму, ні жыцця.

У рэзультаце з такіх «доказаў» паўстает хаос у галаве такіх вялікіх вучоных і палітыкаў, што давядуць съвет да 3-яе вайны.

А нашыя недаверкі — кажу — ня цікавяцца ані навукай Царквы, ані навукай бязбожнае Масквы: ім даволі заработка, ёўлага месца (асабліва ў Амерыцы) і «а ну-ж на тым съвеце нічога няма?!».

Але Хрыстос ясна сказаў: «Хто паверыць і ахрысьціцца, спасён будзе: хто-ж не паверыць, заужданы будзе» (Марк 16, 16).

a. Юстын

ПЭРОНН — БЭЛЬГІЯ: Дня 3-га сакавіка 1970.

Дарагія Брэты ў Хрысьце! Вялікі Вам дзякую за такія прыгожыя кніжкі і за каліндар дый абрацікі. І пішу Вам пра сваё жыцьцё: я з гораду Беластоку, але там ўжо ў мяне няма нікога. З мaei сям'і немцы (ах, Божа мой!) у Майданку каля Любліна... Я-ж таксама быў у лягеры Крэфэльд і да гэтае пары нічога ня выплатілі. А я там страціў здароўe: вось ужо шэсцьць гадоў не працуя і атрымліваю з касы Земляробства на жыцьцё. А мне Хрыстос памагае — толькі трэба маліцца.

Дарагія Брэты ў Хрысьце, калі маеце яшчэ якія добрыя кніжкі, прышліце, але толькі царкоўныя! Прашу на міласць Хрыста, бо я не могу сам купіць — у мяне не хапае грошаў. Буду маліцца за Вас, каб Бог Вас багаславіў у Вашым жыцьці.

Лэзеп Юшынскі

КАНАДА: Я ўжо вельмі рады, што ня ёсьць даўжніком. Цяпер пасылаю ордэр на 11 даляраў, з якіх 3 — на «Божым Шляхам»; 3 — на кніжку «Кітай-Сібір-Масква» і 5 — на Беларускую Бібліятэку і Музэй. Цяпер хачу падаць вестку звязаную з пістарычнымі дзеяньнімі. Як ведама, Вітаўт быў абвясціўшы сябе каралём Літоўскага Княства і выслаў паслоў у Рым па карону, а сам шыкаваўся да вялікай урачыстасці — каранацыі. Тымчасам паслы вярнуліся без кароны. Казалі, што на іх у дарозе напалі бандыты і адабралі карону. Я ў 1958 годзе прыехаў у Польшчу і жыў у Чэнстохове. Там у газэце «Жыцце Чэнстоховы» была такая вестка: «У Кракаве, праводзячы рамонт катэдры, знайшлі груба залочаную каралеўскую карону, да якой няма ніякіх запісіў і ніхто аб ёй нічога ня ведае». Мая дагадка: гэта якраз ёсьць карона Вітаўта!

Шчыра жадаю Вам далейшай памыслай працы на славу Богу і на карысць Бацькаўшчыны.

Я. Яніцэвіч

АПОШНІ РАЗ

Люблю я беларускую зіму, якая будавала празрыстыя масты на браслаўскіх вазёрах і якая так выгодна лучыла паракідайна нашыя вёскі, што былі летам зусім недаступныя, пазашываныя між вазёраў і лясоў. О, тады гаспадары езьдзілі аднак да другіх і дзякавалі Богу за гладзеньку, бліскучую дарогу! На прасцяція езьдзілі да касьцёла ў Нядзельку, на кірмаш — у будні — у Браслаўе, ці куды. Аднак часамі такі цудоўны, крышталёвы мост даводзіў да съмяротнае купелі...

Быў год 1897 і здарылася ў месаедзе. Тады бываў час самы свабодны ад працы, а вельмі выгодны для гульняў і вясельляў. бо якраз здараеца першадная зімовая дарога.

Вёска Дудалі была адrezана возерам Снуда ад Слабодзкай паraphві і летам толькі лодкаю было магчыма ў Слабодку даехаць. Дык вось юнак з Дудалёў браў жонку з вёскі Вусьце якраз у месаедзе. Калі-ж пасля шлюбу перш у Вусьці нагуляліся,

адтанцавалі і малады вёз з дружбаю свою маладзіцу-жонку ў Дудалі, трэба было ехаць па лёдзе праз слайнае возера Снуда. Сыпявалі, гукалі, сымяліся — аж пачалі адны другіх пераганяць і кружыць у так называнным «зачараваным кругу», але лёд ня быў ужо дастаткова ўстойлівы і як раптам трэнснуў-зalamайся, дык усё вясельле — з маладой парай — пайшло на дно! І ня выратаваўся аніхто...

Такая была навучка для неразважных весялуюнёй. Доўга пра гэта гаманлі людзі і паказвалі тое месца.

Аднак усё-ж мы любілі зіму. Я і цяпер успамінаю пушыстую сынагі Беларус. А марозы, бывала, начамі трашчэлі, як-бы хто страляў з гарматы, сыпіш — аж падскочыш! А шыбы ў вокнах мастак-мароз так размалюе, што і найбольшы італьянскі артысты не патрапіць гэтак. А паветра такое чыстае, здаровае, што пачыранаеши і памаладзееш!

Бедныя верабейчыкі туляца ля будынкаў, у падстрэшах і ля комінаў. Ведама, шчодрая рука сипала ім зерніткі і крошкі хлеба.

Але, трэ признацца, што я яшчэ больш любіў вясну, калі пачне весялей сівяціць мілае сонейка, калі паплынуць ручачкі і засыпяваюць жаваранкі. Дыль іншыя птушкі грамадна вягтаюцца на Бацькаўшчыну; а тыя жаваронкі ўзносяцца над палямі і пад самым небам выхваляюць Бога. Так, хто-ж ня любіць вясны? Но вясна — гэта маладосьць людзтва і адраджэння.

А калі надыйдзе месяц май і кветкі абсыпяць галіны дрэваў і кустоў і ўсімі колерамі пераліваюцца ў сонечных праменях, дый як вясёлка дываном широкім рассыцілаеца па лугах. І тады людзі з усей прыродай сипяваюць песні да Божае Маці.

*

Але на хвілінку заглянем у маёнтак нашага барона, у Завер'е! Скуль-жа ўзяўся немец-барон, гаспадар вялізнага маёнтку, які разлёгся недалёка ад маёй вёскі Лутой і цягнуўся ад Слабодкі ледзь не да самай Іказьні? Хто яму надаў гэтулькі земллю, ня ведаю, нат ня ведаю ягонае фаміліі, бо заўсёды казалася «барон» і больш нічога! А толькі, пераяжджаючы гасцінцамі праз тыя землі, бачыў я доўгія рады хатак, як бы вёсачак, дзе жылі работнікі пана-барона. І ўсё лета яны трудзіліся ад зары да зары на карысць барона і толькі сонца паказвала працят часу іхніе працы. А ў восені, як ня віднела сонца на небе, горбіліся ў той работе ад цямна да цямна.

Аднак у тую-ж вясну 1939 году барон пераслаў чамусыці жонку і сына ў Усходнюю Прусію, а сам сыпешна прадаваў дзялянкі зямлі, нават за паўцаны! Хоць быў ён чалавек «ашчадны», бо і па ягады ў лесе дазваляў хадзіць за плату, выдаючы спэцияльныя талоны. Дый пад канец лета таго няшчаснага году сам барон пакінуў Завер'е. Казалі, што польскі ўрад затрымаў яго ў Варшаве. Што з ім стала пасыля, ніхто ня ведаў...

Вягтаючыся да нашага лета, з ягонымі кветкамі, з сенам і збожжам, мушу сказаць, што нашая краіна была самай здаровай і прыгожай, не забруджана-

ней дымамі фабрыкаў ні машынаў; а паветра ачышчалася і адсвяжалася дажджамі, громам і наўальніцамі. Сапраўды, я любіў грозныя грымоты з пярунамі, калі калыхалася зямля і рэха разлягалася па палёх і ўзорках!

Не забудуся ніколі, як пасьпешна састаўлялі бабкі снапоў і хаваліся ад дажджу: я наглядаў, як каплі вады зьбягалі съязінкамі на зямельку, а сонейка праглядвалі і зігацела вясёлкамі. А я цешыўся ўсей душою, бо тады быў вольны як птушка — зусім ня тое, што цяпер...

Але нарэшце ўсё ўжо скосана, пажата, зьевезена ў гумны і настаем-надыходзіць восень — сонечная, залатая — «бабіна лета». Мы капаем бульбу, а белае павучынне носіцца ў паветры і снуеца па ральлі і па аржышчах. Нямая загоны напамінаюць нам старасьць — паважную, маўклівую, сівую — аж белявую! Мы аднака-ж любім нашу мілуую восень і асабліва з жалям успамінаем ту апошнюю з 1939 году, калі солтыс прынёс павестку на мабілізацю — ісьці забіваць людзей... У мяне ня можа зъмясціцца ў галаве, дзеля чаго я мушу забіваць іншых ці самому быць забітым? Аднак няма часу разважаць — трэ зьбірацца ў трагічную дарогу — ўсе съязінцы. Вось толькі асталося пару хвілінк і... Бывайце здаровы, мае родныя і ты, дарагая зямелька, Беларусь! Аставайцеся з Богам, сябры і лясы, вазёры і быстрая рэчанька Друйка... Ці калі вас убачу? З прыгнечанай душою і сцісненым сэрцам а восьмай гадзіні вечарам 24-га жніўня 1939-га году на станцыі Заверская-Слабодка сядаем на вузка-калейны цягнік — я і сотні іншых маладых юнакоў — едзем на поўдзень, каб у Дукштах перасесьці на широкую дарогу і пусыцца ў даліны съвет... Куды?

Цягнічок выступкае: «Тра-та-тах, тра-та-тах!», а сэрца калоціца, што тут «нешта-не-так!» Вось у Дукштах падхапіў нас цягнік і выступкаў музычную румбу: «Пры-хо-дзіць час, апошні раз, апошні раз!»

Студзень, 28, 1970.

Нью Ёрк

Б. Прывітыцкі

ПРАКТИЧНЫЯ ЗАЎВАГІ:

Чым больш крычыш, тым цябе менш слухаюць.

Глыбей падумай, разумней скажаш!

Згубіць слова лёгка, а злавіць немагчыма.

Кажуць: «Хто ўсё разумее, той нічога ня ведае».

«І хто шмат пытаецца, німала ведае». (Аднак ёсьць людзі, што шмат пытаюцца, але адказ пускаюць міма вушэй: тады пытаюцца астаюцца бескарысныя).

Майсей пытае

(татарская легенда)

Раз Майсей вялікім съятам
Гаманіў, як з бацькам, з братам, —
З Самым Богам на Сынаі,
Дый пытае:

— Божа, Ты шмат працы маеш,
Калі съвет увесь тримаеш:
Ці Ты съпіш калі хвілінку —
Па абедзе хоць гадзінку? —
Ці на момант супачынеш,
Браму неба як зачыніш? ... —

Бог ледзь-чутку усьміхнуўся,
А Майсей ажно жахнуўся!
Ён спужаўся, мала-многа,
Што залішне пытаў Бога.

КАЖА БОГ: — Ды ты ня бойся —
Супакойся!
Як-жа буду Я драмаці,
А хто будзе съвет тримаці?
Зблудзяць зоркі дый камэты —
Зробяць самі канец съвету... —

МАЙСЕЙ:
— Божа, у Цябе анёлаў процьма! —

КАЖА БОГ:
— Так, але-ж і чэрцяў поцьма!
Зло з Дабром пачне змаганье —
Пойдзе ў съвеце замяшанье:
Трэба добрым памагаці,
Каб у пекла злых прагнаці. —

МАЙСЕЙ:
— Божа, як цярплівасць маеш?
Скажы, колькі ўсіх тримаеш?

КАЖА БОГ:
Скажу толькі пад сакрэтам,
Але помні — тайна ў гэтым! —
Добрых духаў — легіёнаў —
Сто на сто — мільён мільёнаў,
Апрача съвятых-прачыстых
Хэрувімаў залацістых,
Серафінаў прамяністых...
А злых духаў — гэных дрэніяў —
Трэйця частка — можа й меней... —

МАЙСЕЙ:
— Божа, хто палічыць столькі? —
КАЖА БОГ:
— Для зямлі — ўсё гэта толькі.
Для другіх яшчэ плянэтаў, —

Для бязъмежных іншых съветаў, —
Дзе сягае мой закон,
Множ яшчэ ўсё на мільён!

МАЙСЕЙ:
— Значыць, Ты — Бог Ўсёмагутны!

КАЖА БОГ:
— Голос мой далёка чутны:
Праз мільярд мільярдаў лет
Рэха йдзе на ўсенькі съвет!

МАЙСЕЙ:
— Моцны Божа, ці ўсіх знаеш?
Скуль такую памяць маеш?

КАЖА БОГ:
Знаю ўсіх так як Сябе,
Помню ўсіх так як цябе:
Эта знача:
Кажны просіць, моліць, плача. —
Як дождж льєцца,
Як град б'еца, —
Так малітвы ў цэлай масе
І ў тым самым добрым часе
Плывуць ў неба:
«Хлеба — хлеба !!!»
Сылёзы льюцца, як ракою —
Не даюць Мне супакою:
— Падай, Божа! — Ня дай, Божа! —
— Пачуй, Божа! — Ратуй, Божа! —
— Зжался, Божа — Божа — Божа! ... —

Рэдка, скупа, не памногу
Людзі кажуць: — Дзякую Богу! —
Дый які дзесяты можа
Скажа з жалям: — Даруй, Божа! —
А ёсьць душы, так як дзесяці,
(Гараць сэрцы, вочки съвецяць!):
Ім нічога не патрэба —
Ні здароўя, ані хлеба, —
Дый гамоняць слоў ня многа —
Толькі ціха хваліць Бога. —
Яны ў сэрцы Бога носяць, —
Часам штось для іншых просяць.

МАЙСЕЙ:
— Божа, мусіць для такіх
Неба Ты стварыў для іх? ...

*

Майсей доўга быў ў задуме —
Аж блудзіў у мысьляў тлуме —
У лябірынце тым таёным,
Як мурашка ў лесе цёмным! —

ПОСЬЛЕ КАЖА:

— Божа, я, як жыд, цікавы,
Зноў спытаю: наши справы
Цябе мучальц бяз прыпынку —
Табе-ж трэба й адпачынку?... —

КАЖА БОГ:

— Зноў пытаеш? Гэта значыць —
Тре' даць прыклад: будзем бачыць,
Хоць душа твая набожна,
Што спаць Мне ніяк ня можна! —

*

Бог Майсею сцэну ладзіць:
Перш яго на камень садзіць,
Тады й кажа: — Для навукі
Дам табе дзьве шклянкі ў руки.
Я наліў у кожнук чару
Найчысьцейшага нектару,
Што съвятая п'юць у небе,
Як жывуць на майм хлебе.
Кажна шклянка, бачыш, поўна:
Ты трымай уважна й роўна. —
Тады ўбачым, які скутак? —
Я-ж вярнуся ў пяць мінутак... —

*

Бог пайшоў. Майсей трymае
Шклянкі дзьве. Ён уважае —
Аж дрыжыцы! Што зрабіць,
Каб ні краплі не разыліць?...
З тэй задачы, з тэй прынукі
Церхнуць ногі, дрыжыць руки,
Цьмянунуць вочы, ныноць косьці —
Па ўсім целе ходзяць млюсьці —
І аж траціў ўжо надзею —
Думаў: — Божа, я самлею!... —

Раптам чуе... — Ой, што значыць? —
Адчыняе вочы — бачыць —
Няма шклянак у руках!
А ў душы — вялізны страх!...
Ён аж крыкнуў: — Хто тут?
Што тут? —

Бачыць: дзед і баба — двое
І пытаюцца абое:
(Вочы злыя, гнеўны твар!):
— Чаму выпіў наш нэктар?
Хто такі ты? Скуль прыбыў?
Шклянкі ты чаму разьбіў?
Бачым мы, што ты пьяны... —

МАЙСЕЙ КАЖА: —

— Я — не пьяны!
Я — ня дурны!

Я — Майсей, прарок у Бога.
Не краў шклянак я ў нікога:

Мне Сам Бог у руکі даў,
Я трymаў і... задрамаў...
А вы — двое, хто такія? —

ЯНЫ КАЖУЦЬ:

— Мы съвятая:
Я — твой пра-а-дзед, Абрагам,
Жонка — Сара і я — сам. —

МАЙСЕЙ:

— Калі так, дык я вас знаю:
Дам паклон і прывітаю...
(Кланяецца нізка).

АБРАГАМ:

— Але ты нэктар пратпіў,
Шклянкі Божыя разьбіў,
Дык мы скотім цябе зара
Дый зарэжым на ахвяру! —

— Бо ахвяра ўсё-аднака, —
Пойдзеш ты за Ісаака. —
Бог мяне съпярша зьняволіў,
А ўканчатку не пазволіў,
Калі я, хоць зубы съцяўшы
І руку з нажом падняўшы,
Быў-бы трапіў, не прамазаў
Сыну ў сэрца раз-адразу!

О, няшчасная гадзіна —
Я навек ня меў-бы сына!
Так мой род не праявіўся-б,
Ну, і ты не нарадзіўся-б... —

Дык нашто цябе жалеці? —
Хай па бацьку плачуць дзеци! —
А, ці гожа ці нягожа,
Згінеш ты тут з волі Божай!... —

*

Майсей слова не сказаў:
Абрагам яго вязаў,
Сара спрытна памагала —
Рукі й ногі прытрымала.

Абрагам тут, жалю збыўшы,
Шкло ад чары той скапіўшы,
Прылажыў ужо да горла... —
Аж Майсею дух запёрла! —
Ды ён чуе голас з неба:
— Стой, ня рэж яго — ня трэба! —

Абрагам і жонка Сара
Апусьцілі рукі й зара,
Як на съветлу хмарку селі,
Проста ў неба паляцелі!... —

*

А Майсей яшчэ ляжыць,
Думаў, кажа: — Буду жыць!
Бог з такой, як я, няздары
Не хацеў прыняць ахвяры. —

— О, цяпер я разумею,
Што ўсе гэтая падзеі —
Абрагам і жонка Сара
І з мяне прытым ахвяра —
Гэта сон быў — больш нічога! —
Аж ён чуе голас Бога:

КАЖА БОГ:

— А дзе шклянкі ты падзеў?
Нектар выпіў... а шкло... зьеў? —

МАЙСЕЙ:

— Божа, літасцяй багаты!
Я-ж наўкола вінаваты:
Мушу шчыгра я прызнаца,

Бо не траплю апраўдаца. —
Я ня ўмеў служыць ахвярна —
Твой загад праспаў я марна... —

КАЖА БОГ:

— Бачыш ты ў здарэнні гэтым,
Што было-бы з целым съветам,
Каб Бог спаць хвілінку мог,
Ці эдрамнучь сабе прылёг? —

Розум з сілай дзеяць вінны —
Спаць ніколі не павінны! —

*

Майсей добра праканаўся —
Пра нішто больш ня пытаўся.
Як з гары йшоў, на хаду
Скубаў толькі бараду...

(Паводле татарскай легенды з кнігі «Кітаб»,
запісанай арабскімі літарамі па беларуску).

ДУМКІ З НОВЫХ КНІЖАК

Нядайна выйшла новая кнішка «Каміно» — «Дарога» — ў мове ташпанской, аўтара Ёзэма-рыя Эскрыве, пераложана на шмат іншых моваў. Тут зъмяшчаем крыху самых трапных думак, каб нашыя чытачы малі хоць крышку з імі пазнаёміцца.

*

...трудна таварышыць Хрысту без малітвы.
Сарві ланцуг... ды ідзі наперад!
Не гавары: «Ён мне напрыкраецца». Падумай:
«Ён мяне асьвячае».

Якая гэта прыгожая справа — стацца ахвярай!
— Ня зъдзейсніцца ніякая справа без ахвярна-
сці.

Падрабязны рахунак сумлення давядзе цябе
простаю дарогай да аднай з азначаных цнотаў
або дазволіць табе выкараніць галоўную загану.

Не рабі лішне шмат пастановаў. Рабі — кан-
крэтныя.

«Я зраблю гэта заўтра!». Вось прызнаньне пе-
раможаных.

С тыд належыць да цябе: пахвалы і адзна-
чэнні належаць да Бога.

Будзь вытрывалы ў сваіх пастановах.

Ня думай лішне аб тваіх упадках.

Наварот — гэта справа аднай хвіліны, асьвя-
чэнніне — гэта праца ўсяго жыцця.

ЖАРТЫ — СТАРЫЯ И НОВЫЯ

— Што ты думаеш аб агульным раззбраеніні?
— Думаю, што мая жонка на гэта ня згодзіц-
ца.

*

В Ы К Р У Т

— Мой дарагі, пазыч мне пяць рублёў!
— Ахвотна, але не маю пры себе.
— А дома?
— Дзякую, ўсе здаровы! і... бывайце...

*

Р О З У М

— Скажы мне, Мойшэ, дзе сядзіць розум?
— Ны, ён зусім не сядзіць.
— Ён сабе ходзіць за інтарасамі, бо каб ён ся-
дзеў, то ня быў-бы розум.
— Ны, а дзе-ж ён?

З ЛІСТА ДА ЦЕШЧЫ

... А ў нас, у Вільні, дарагая Мамачка, водзяць
шмат машынаў, што называюцца «аўта-ма-білі»:
яны многа душаць людзей, якія трапляюцца на-
сустреч ці ўпоперак. — Дык, мілая Мамка, пры-
яжджайце да нас пагасыціць. Ах, як мы будзем
рады!.. (І так далей...).

(«КРАПІВА», Вільня, Каstryчнік, 1912 г.).

*

ХТО ЛЕПШЫ?

АТЭІСТ цвярдзіць, што Бога няма, але па
съмерці ён будзе вечна дзвінца, як убачыць
Бога.

БЯЗБОЖНИК цвярдзіць, што Бога ня трэба,
але па съмерці ён будзе вечна злавацца, як паз-
нае, што Бог ёсьць.

Для Беларускай бібліятэкі і Беларускага музэю у Лёндане купляєм асобны дом

Беларусы,

— у Вялікабрытаніі, Францыі, у Злучаных Штатах Амерыкі, у Канадзе, Аўстраліі, Аргентыне, Бразыліі, у Нямеччыне, Бэльгіі і ў іншых краінах сьвету, — дапамажыце!

Патрэба свайго культурнага цэнтру адчувалася здаўна. Дагэтуль ягоную ролю выконвалі «Марыян Гаўз» і Беларуская школа Св. Кірылы Тураўскага. Аднак ужо насьпела патрэба асobнага будынку.

Беларуская Бібліятэка ў «Марыян Гаўз» налічвае больш чым 10 000 кніжак, сярод якіх ёсьць вельмі рэдкія і вельмі цэнныя. Беларускі Музэй, які цяпер займае адну залю, прыдбаў значную колькасць экспанатаў. Паўстае таксама БЕЛАРУСКІ АРХІУ, які ўжо налічвае шмат рукапісных і ўнікальных дакумэнтаў. На ўсё гэта патрэбна больш месца.

Таму пастаноўлена скарыстаць з нагоды і купіць дом побач са школай Св. Кірылы Тураўскага для Беларускай Бібліятэкі, Беларускага Музэю і Архіву, якія назавём імем нашага вялікага культурніка і сапраўднага беларускага волата, сына слáунага Полацка, **Доктара Францішка Скарыны**.

Беларусы!

Мы надзеяна чакаем Вашай дапамогі: мы верым у Вашае супрацоўніцтва, бо толькі шчырай канкрэтнай дзеяйнасцю мы зможем апраўдаць свой патрыятызм і ўславіць нашу Бацькаўшчыну.

Чакаем ахвяр на Беларускую Бібліятэку і Беларускі Музэй Імя Доктара Францішка Скарыны ў Лёндане.

Ветліва просім прысылаць гроши на адрес:

The Byelorussian Library and Museum,
Marian House, Holden Avenue, London, N. 12.

Обэрон Гэрберт
Старшыня Ангельска-Беларускага
Таварыства

Чэслаў Сіповіч
Апост. Візитатар Беларусаў

Павал Навара
Старшыня Згуртаванья Беларусаў у Вялікабрытаніі

Лёндан, 1. XI. 1969.

Да Паважаных Чытачоў

ХРЫСТОС УВАСКРОС! Рэдакцыя «Божым Шляхам» вітае Дарагіх Чытачоў, Прыяцеляў і Дабрадзеяў такжа са Святам 25-га Сакавіка і жадае Ўсім Суродзічам усяго найлепшага.

Дзякуем тым, што прыслалі ахвяры і падпіску на наш часапіс, а хто яшчэ ня выканала абязвязку, просім зара прысылаць нядоімкі.

Ахвяры на куплю Дому для Бібліятэкі, Музэю і Архіву прыймаюцца далей. Паведамляем, што ў купленым доме праводзіцца рамонт і праводка электрычнасці, аграваньня і даводзіцца да парадку пандворак і пляц з гародчыкам. Пасыля пачненца ладжаньне самое Бібліятэкі і перанос кніжак. Усё гэта, ведама, вымагае дадатковых коштаяў.

З ІМЕСТ

«ХРЫСТОС УВАСКРОС!»	1
Уладзімер Глыбінны: На Святой Зямлі	2
а. Ал. Надсон: Малітаўнік Мамоніча 1601 г.	5
Юрка Віцьбіч: Занядбаны замак з абкарнаным назовам	7
З царкоўнага жыцця	9
З беларускага жыцця	11
З нашае мінуўшчыны — Акт эрэкцыі Менскай Катал. Дыяцэзіі	13
З кніжнае полкі: Беларуская савецкая энцыклапедыя, том 1-ы	14
З лістоў Рэдакцыю	15
а. Я. Г.: Майсей пытае (татарск. легенда)	18
Думкі з новых кніжак	20
Жарты — старыя і новыя	20